

ДРАМСКА
БАШТИНА

Љубинко

ДЕВОЈАЧКА
КЛЕТВА

МУЗЕЈ ПОЗОРИШНЕ УМЕТНОСТИ СРБИЈЕ

Ку
на
Ср

МУЗЕЈ ПОЗОРИШНЕ УМЕТНОСТИ СРБИЈЕ

Библиотека

ДРАМСКА БАШТИНА

Издавач

Музеј позоришне уметности Србије
11000 Београд, Господар Јевремова 19

Главни и одговорни уредник
Миодраг Ђукић, директор

Уредник едиције и приређивач
Олга Марковић

Коректор
Олга Марковић

Ликовно решење
Ново Чогурић

Припрема за штампу
Светозар Стапкић

Штампа
Србоштампа
Београд, Добрачина 6-8.

Тираж: 500 примерака

Штампање завршено: јуна 2000.

ЉУБИНКО

ДЕВОЈАЧКА КЛЕТВА

Слика из народног живота
у три чина с певањем

Београд, 2000.

ЉУБИНКО

ДЕВОЈАЧКА КЛЕТВА

Слика из народног живота
у три чина с певањем

ЛИЦА:

СТЕПАН МРГОДИЋ,
сељак, осредњег стања

ЈОВО, син му

БОРЂЕ ПЕРИЋ, кмет

РУЖА, ћерка му

МАРКО ДОБРИЋ,
свештеник

СТЕВАН ЂАКОВИЋ,
учитељ

МИЛУН, викач

АНЂЕЛИЈА, сироче у
суседном селу

ГВОЗДЕН ГРБИЋ,
болтација

СПАСОЈЕ
ТИОСАВ
ТРИВУН

} момци

ВИЛИП,
општински пандур
РАНЂИЈА, гатара

МАРА
ЈАГОДА
ЈОВАНКА

} девојке

ЂИРА, срески пандур

ЈЕДАН ДЕЧАК

ЧЕТОВОЂА

КАПЛАР

СЕЉАНКА

КУВАР

Свирачи, сељаци и сељанке. Војници и рањеници.
Београђани и Београђанке.

Догађа се у једном селу у Србији близу вароши за
време Српско-Турског рата 1876. и 1877. год.

У Београду, у недељу, 8. децембра 1908.

ДЕВОЈАЧКА КЛЕТВА

Света на народног мазова у три чина, с псалмом, маломо љубавно. Музика од Јосифа — Редитељ
г. Рајковић.

ЛИЦА:

Стеван Милошевић, младо . . . . . г.	Д. Јанковић . . . . . г.	Милитар . . . . . г.	Бомба . . . . . г.
Јана, мајка Стева . . . . . г.	Павловић . . . . . г.	Купац . . . . . г.	Копачевић . . . . . г.
Марија Петровић, млада . . . . . г.	Рајковић . . . . . г.	Решеник . . . . . г.	Бурман . . . . . г.
Марија Добрић, млада . . . . . г.	Стефановић . . . . . г.	Решеник, гитара . . . . . г.	г-ца Рајковића . . . . . г.
Стеван Јанковић, устаник . . . . . г.	Стефановић . . . . . г.	Андреја, вереник на другој . . . . . г.	г-ца Павловића . . . . . г.
Милути, младо . . . . . г.	Васиљевић . . . . . г.	Марија, мајка Стева . . . . . г.	г-ца Павловића . . . . . г.
Григорје Губић, дуги косица . . . . . г.	Даничић . . . . . г.	Рута, мајка Стева . . . . . г.	г-ца Павловића . . . . . г.
Стефан Ја . . . . . г.	Решеник . . . . . г.	Марија, мајка Стева . . . . . г.	г-ца Павловића . . . . . г.
Трипука, } мајка на Стева . . . . . г.	Стефановић . . . . . г.	Јасна, мајка Стева . . . . . г.	г-ца Павловића . . . . . г.
Кара, мајка Стева . . . . . г.	Јанковић . . . . . г.	Стеван, мајка Стева . . . . . г.	г-ца Павловића . . . . . г.
Кара, мајка Стева . . . . . г.	К. Рајковић . . . . . г.	Стеван, мајка Стева . . . . . г.	г-ца Павловића . . . . . г.
Четирић . . . . . г.	Решеник . . . . . г.		

Сценариј и псалма: Рајковић, Решеник, Стефановић, Стефановић и Стефановић.

Догађаје се у милом одају у Србији, близу Београда, на време српско-турских рата 1876—1877 година.

Циона — „Данковић“ од Милошевића и од Стевановића. — Други циона „Демојачка клетва“ од Стевановића и од Стевановића. — Урба циона „Демојачка клетва“ од Стевановића и од Стевановића.

ОФРЕСТАР

Београд, 1. децембра.

1. Мило Милошевић, од Рима. — 2. Стеван Стевановић, од Рима. — 3. Стевановић Милути, од Рима.

ЦЕНЕ:

Лета у партеру и у првој галерији 7 динара, доња у другој галерији 5 динара. — У партеру: отава 2 динара, паркет 1,50 динара, све остала места по 1 динар. — У првој галерији: балкон 1 динар, све остала места по 1 динар. — У другој галерији: балкон 1 динар, све остала места по 0,50 динар. — У трећој галерији: све места по 0,25 динар.

Почетак у 2¹/₂ сахита после подне, свршетак у 5¹/₂.

ПРВИ ЧИН

ЗАКЛЕТВА

Воћњак Мргодића. Поред зграде клупа а на средини вратаоца од преплетених дасака. Чује се меденица на овцама и фрула. Кад се завеса подигне, види се на брдашцу према воћњаку група сељака и сељанки како се губе у даљини певајући: „Ој Мораво, ој Мораво, наше село равно”. Итд.

ПОЈАВА I

Песма споља

„Ој Мораво, ој Мораво,
Наше село равно, –
Кад си равно, кад си равно
Што си водоплавно” итд.

Мргодић и Јова улазе у живом разговору.

МРГОДИЋ

Тако је, као што ти рекох! То је моја последња реч!

ЈОВА

Али, бабо, ти ћеш ме убити!

МРГОДИЋ

Нуто, нуто момка како се преплашио од женидбе! Убити? А зашто? Ваљда зато, што сам ти нашао младу, лепу и богату девојку? Море, хеј! Ружа је најлепша девојка у селу; па што има мала то нема више!... Па онда – и вредно је то чељаде, као кртица – радена је као мало која у селу, па шта хоћеш више?

ЈОВА

Оно све је тако, али опет... знаш... ја милујем другу.

МРГОДИЋ

Другу? Ваљда ону Анђелију? Море, хеј! Да ми је ниси више споменуо!

(Ударајући гласом)

Она је пристала за каког викача, али за Јову Мргодића није! Јеси ли чуо, није!... Гледај ти његова посла, загледао се у ону просјакињу! Али то неће бити док сам ја жив!...

ЈОВА

(Потресеним гласом)

Бабо, ти ме не волиш, кад тако говориш!...

МРГОДИЋ

Ене, сад га опет не волим!

(Благо)

Ама разуми ти мене, синко!... Ти знаш добро како смо сиромашни. Оранице имамо тек толико, да не скапамо од глади! Кад година понесе, и Боже помози; али кад летина омахне – не остане на друго, него да надничимо те да се хлебом изранимо!... Ја сам стар, треба ми неге и одмора, па зар ове старе, последње дане своје да загорчим твојом несрећом?... Да те гледим како се мучиш и патиш за кору сува хлеба? Аја! То никако не могу! Јово, синко, послушај твога бабу, па се нећеш кајати!

ЈОВА

(Савлађујући себе)

Па добро де, нека буде како ти хоћеш, кад је тако твоја воља!...

МРГОДИЋ

(Загрли га)

Тако ваља! Сад си опет мој мили, мој добри Јово!... Еј, како ми се враћа стара добра воља, чисто бих поиграо од веље радости!... Ајдмо да и наји то кажемо!... Е није вајде – баш си ваљан честит син!...

Мргодић и Јова оду.

ПОЈАВА II

Ранђија, Ружа, Мара, Јованка, Јагода

Улазе, свака држи срп и по неколико лескових младица, од којих је по нека направила мали крстић.

РАНЂИЈА

Очију ми децо, то је најбољи лек од љубави!

ЈАГОДА

А где ћемо наћи крило слепога миша?

ЈОВАНКА

(Уздахне)

Тешко је то наћи!...

МАРА

Богами, тешко! Нема ти ништа од мојих сватова!

ЈОВАНКА

(Опет уздахне)

Ни од мојих!

ЈАГОДА

(Такође дубоко уздахне)
Богме ни од мојих!

Ружа села на једну клупицу и прави крст од гранчица

РАНБИЈА

(Тихо)
Немајте бриге, децо, све то може Милун наћи... Он се вере по стенама и кршевима, па ће где год и на то нагазити, само ви то њему реците, па не берите бригу!

ЈАГОДА

(Поверљиво)
Тета Ранђо, молим те ко мајку, реци ми, шта треба да радим с тим крилом?

МАРА и ЈОВАНКА

Јест, јест, тета Ранђо, шта ваља радити с тим крилом?

РАНБИЈА

(Тихо)
Сутра је, као што знате, Спасов-дан!... Ноћас, кад сви полежу, свака ће од вас доћи пред кућу свога драгана... Пазите само, да вас нико не види, и да не лане псето на вас...

Милун се покаже на вратима ограде и слуша шта Ранђија говори.

РАНБИЈА

(Наставља)
Онда, децо, нека свака од вас трипут погледа кроз то криланце на кућу драганову и нек рекне: „Као што је овај миш слеп, тако и ти слепо да гинеш за мном!” Па ево моје главе, ако не трчи за вама као суманут.

ЈАГОДА, МАРА и ЈОВАНКА

(Радосно)

Тако! Тако! Ох, ала ће то бити лепо!...

РУЖА

(Која се за све то време забављала гранчицом, спази Милуна)

А, ево и чича Милуна...

(Дигне се)

Јагода, Мара и Јованка облећу око Милуна

ЈАГОДА

Чича Милуне, оди амо!

(Вуче га)

МАРА

Стриче, оди да мало оди!

(Вуче га)

ЈОВАНКА

Оди амо, чича Милуне, оди!

(Вуче га)

МИЛУН

(Отима се)

Окајте се, децо, исцепаћете ми гуњац!

ЈАГОДА

Можеш ли ми наћи крило слепога миша?

МАРА И ЈОВАНКА

И мени, чича Милуне, и мени!

ЈАГОДА

Даћу ти лепе наруквице.

МАРА и ЈОВАНКА

И ја чича Милуне, и ја.

МИЛУН

(Шали се)

Ех, лепота! Ићи ћу бос, а на рукама носићу три чивта
наруквица!

МАРА

Не брини се, чича Милуне, даћемо ти и чарапе.

МИЛУН

Е, добро, де! Гледаћу да вам баш до мрака набавим по
једно мишије криланце.

ЈОВАНКА, МАРА и ЈАГОДА

(Грле га)

Добри чича Милуне.

МИЛУН

(Отима се)

Манте ме, децо! Немојте ме удавити.

(За се)

Прво ћу набавити Анђи, а овима ако буде.

(Гласно)

У здравље, децо!

(Пође, па Ранђији тихо)

Је л нако као што ми јутрос рече?

РАЊИЈА

(Такође тихо)

Јест; само нек уради онако... Знаш ове тек зававам...
нек се луде радују...

(Смеје се)

МИЛУН

Вала ти, Ранђија. Бог ти дао свако добро, кад се и сиротице сећаш.

(Оде)

РАНЂИЈА

(Девојкама)

Не рекох ли вам? Све ће то Милун набавити. Ајдмо, децо, сад мало у поље, да видимо шта нам стока ради. Сутра је слава чобанска; ваља спремити што треба, ваља чобане сутра млеком поливати.

(Ружи)

Оћеш и ти са нама?

РУЖА

Нећу. Причекаћу овде док не дође бабо, а реко је да ће се амо увратити.

РАНЂИЈА

Е, па лепо, чекај га. Ајдмо децо, па ћу вам узгред још нешто казати... Море хеј, Ранђија је стара видарица, зна она свачему лека!

Сви оду сем

РУЖА

(Сама)

И још га нема. Баш је инајет! Наљутио се што сам Гвоздена погледала! Ба, још и за то да се љути?... Није него, ја ћу за његов хатар зажмурити од осталогa света. Хтео би да пиљим само у њега!...

(Смеје се)

Баш је лудак!...

(Поћути)

Оно Гвозден није леп, али је газда човек. Па онда прошао је тај света као мало који. Био је три пут у Београду, а један пут чак у Шапцу и у Крупњу на вашару. Отерао је тамо двадесет јунаца, па се после он сам амо вратио с пуним ћемером. Еј, има тај пара као плеве!... Па тек што има лепих ћинђува, минђуша, – то више нема!... Све на избор, да ти око види!... Хм! Лепе су то ствари, здраво лепе.

(Размишљајући)

Бога ми код Јове не бих понела ни ђинђувице!... Јово је сирома, шта ми он може набавити? Ништа, баш ништа! А ја бога ми, оћу да сам најлепша у селу.

(Као пркосџи некоме)

Е, вала – хоћу, па нека све моје друге попуцају од мукe!...

(Осврће се)

И још га нема?

(Хладна)

Нека га вала, може баш и да не дође?

(Живо)

Аја! Баш оћу да дође! Волим да облеће око мене, јер ми онда друге завиде? Тако је! Нека дође!...

(Мисли се)

Оно, право да кажем, Јово је баш леп момак, као уписан, ал опет, опет, сиромах је... пуки сиромах...

(Гледа на цвеће)

Гле како је лепо ово цвеће! Мирише као босилак, а наћикљало као ћеница! Набраћу пуне скуте, па савити у лепу киту, да ми мирише да ме весели!

(Бере цвеће и пева)

„Миљено, Миљено.

Цвеће шарено!

Брала га, брала,

Ружа ћевојка!

Дала га, дала

Своме драгоме!...

ПОЈАВА III

ЈОВА

(Улази полако на вратнице; за време певања стоји и слуша Ружу пажљиво, показујући кад и кад покретима своје дивљење. По свршетку песме за себе)

Ао, људи, ала лепо пева!

(Кашље)

РУЖА

(Тргне се)

Ене! Ти си Јово? Оди амо!

ЈОВА

Нека могу и овде стајати... Е, баш лепо певаш!...

РУЖА

Да виш и није најбоље... Тек да се мало позабавим!...
Море, оди ближе, зар не умеш крочити!

ЈОВА

Оћу, оћу... Знаш, наватало се блато на опанке, па баш
једва корачам.

(Иде тромо ближе)

Ево ме... Е, е, баш лепо певаш!... Оно и Анђа лепо пева,
али опет, опет ни близу тако као ти.

РУЖА

(За се)

Знала сам ја, да ће Анђу потегнути као свиралу иза паса!

(Гласно)

Е, па шта ћеш, свака тица својим гласом!... Збиља, Јово,
право ми кажи шта ти је оно бабо отоич говорио. Видех те кад
си се с њим разговарао?

ЈОВА

(Чешка се)

Па... Овај... није ништа говорио; тек онако почесмо не-
што о женидби!

РУЖА

Е? Па шта ти вели?

ЈОВА

Па оно -- помену ми и тебе... Ружа је вели, добра, красна,
радена... па...

РУЖА

(Брзо)

И мени је мој бабо тебе помињао. Дobar је, вели, раден, усталац, само му једно вали: сиромах је!...

ЈОВА

Јест... Сиромах сам, али опет вала Богу, може се спечалити која цркавица... кад човек хоће... Бабо је рад... а и ја сам, знаш вољан, да...

РУЖА

(Смешети се)

Да ме запрочиш?... Немој хитати. Имаћемо, вала Богу, кад... А требаће да спремим и нешто прџије. Наја ми је баш јуче узела од циганке тесте вретена...

(Брзо)

Ама збиља, Јово, зар сам ти ја баш толико у вољи?

ЈОВА

Па – оно... знаш... јеси, Ружо!

(За себе)

Славе ми, што је више гледам, све лепша!

(Гласно)

Оно, право велиш, није хитње... али тек, нек, што пре то боље!...

(Мало одважније)

Право да ти кажем – ти си ми често на уму. Кад потерам стоку на пашу, све бих нешто да се увратим поред твоје ливаде, да те видим како купиш сено, и да чујем како певаш... Све ме нешто вуче да те видим и да се с тобом разговарам!... Јес, закона ми!...

Ружа се смеје.

ЈОВА

(Поћути мало, па бојажљиво)

Да нећеш почем и ти горе на брдо овцама? Ако хоћеш... можемо заједно, па ћемо се узгред још разговарати о нама... Хоћеш, Ружо?

РУЖА

(Враголасто)

Не смем, Јово, караће ме мајка!

ЈОВА

(Вади свиралу иза паса)

Немој тако! Хајдемо! А ја ћу ти узгред свирати што најлепше уем.

*(Свира)**Музика. Песма.*

ЈОВА

(Пева)

Јова Ружу кроз свиралу зове,

Ајде Ружо да чувамо овце!

Ја ћу овце, а ти ћеш јагањце.

РУЖА

(Пева)

Не смем Јово караће ме мајка,

Не смем Јово караће ме мајка!

ЈОВА

(Пева)

Ако кара избити те неће!

Ако кара избити те неће!

ЈОВА и РУЖА

Ак' избије дођи мени драга! Ак' избије доћ ћу теби драги!

ГВОЗДЕН

(Док песма траје он провирује кроз ограду. Он је ома-лен, врло мало гурав, а одело му је: капут од сигаве материје, црвен јелек, панталоне су му поуске а кратке, на глави му је велики црн шешир)

ЈОВА

Е, није вајде, баш лепо певаш!

РУЖА

Богами, и ти, Јово!

ЈОВА

Хајдемо, ако хоћеш?

РУЖА

Не могу, Јово, очију ми не могу, казала сам баби, да ћу га овде чекати... Иди ти а ја ћу после доћи, док се бабом нешто разговорим.

ЈОВА

(Живо)

Хоћеш одиста?

РУЖА

Немај бриге! Ето мене за черек сата!

ЈОВА

Е онда идем! Збогом, Ружо! Чекаћу те!

(Оде)

РУЖА

(Сама)

Није ружан, леп је а и добар. Ал опет није силе, биће дана и за удају!

(Сети се)

Гле, заборавих цвеће! Ех, баш бих му дала ову киту!

ГВОЗДЕН

(Изиђе пред њу иза заклона)

Ево твога цвећа!

(Испречи се показујући на себе)

Је л да лепо миришем, све на каранфил и на перунику.
Нарафно!

РУЖА

(Тргне се)

Откуд ти овде, газда Гвоздене?

ГВОЗДЕН

(Намештајући)

Изашао сам мало у „шпацир“. Немам баш богзна много посла, па као велим: иди мало, Гвоздене, те прошпацирај. Ми чаршинлије, нарафно, навикли смо, знаш, тако од малена на сваку сигурацију.

(Кочопери се)

РУЖА

Газда Гвоздене, ти баш лепо говориш!

ГВОЗДЕН

Па јес је, лепо, све по књишки. Писмен сам ја, нарафно, па много и знам... Ми смо изображени људи, и ако живимо у селу. Да боме, нарафно...

(Врти се поносито)

РУЖА

Шта велиш?

ГВОЗДЕН

Ти то не разумеш. Ах, Ружо, да знаш, како би ти лепо код мене живела! Обукао бих те у немецки, па бих те онда одвео у циркус, да видиш чудо што ниси видела. Има тамо једна морска животиња, велика, их! Колико већа од мене!

(Исказује руком)

РУЖА

(Наивно)

Зар има веће животиње од тебе?

ГВОЗДЕН

(Поносито)

Боме, тако је! Тамо можеш видети и сву варошку интелигенцију. Све се то влада по моди. Нарафно!

(Упија се)

РУЖА

Јамачно је врло лепо у вароши!

ГВОЗДЕН

Те још како! Тамо девојке не носе опрегаче, већ све неке дивне, врло дивне аљине на „фронцле“. Па тек да видиш кочије какве су, батали!... Нешто врло госпоцки!... Ево и ово сам ти донео из моје болте... Ехе...

(Вади ђинђуве)

РУЖА

Ала је то лепо!... Све се цакли!...

ГВОЗДЕН

(Поносито)

Ал то и кошта, Ружо! Знаш ли болан да на лицу места кошта два динара. А где ли је тек профизион, комисион, порез, прирез, патентарина, попов бир...

РУЖА

(Прекине га)

Ихи! Шта ти ту наговори!

Чује се звонце на овцама.

РУЖА

Охо, дојадише ми овце!... Збогом, Гвоздене! Сутра ћемо се видети!

(Пође)

ГВОЗДЕН

Чек Ружо, мети овај ђердан око врата.

Ружа се мало устеже, па узме низ ђинђува и привеже себи око врата.

ГВОЗДЕН

Ала лепо изгледа, право госпоцки! Баш као нека го-спојица фрајлица! Ружо баш „фајн“ изгледаш...

(Ухвати је за руку)

Ах, Ружице, како си лепа!...

(Хоће да је још углађенији)

Хм! Јес, нарафно! Ја сам био у Београду код једног болтације. То је био здраво добар трговац. Имао је деце... Виђао сам и тамо лепих девојака... али...

(Упија се)

Ала си Ружо, ужасно, страшно лепа!...

РУЖА

(Отима се)

Пусти ме. Идем овцама...

Чује се иза кулиса песма

Де си била Јано,

Да си тако росна?

Ја сам била мало

у росној ливади.

И тад.

ГВОЗДЕН

Чобани се већ враћају.

(Брзо)

Ружо, оћеш ли бити моја?

(Хоће да је загрли)

РУЖА

(Отима се)

То питај нају!... Ха, ха, ха!...

(Отрчи на лево огради; уз пут изгуби узабрано цвеће)

ГВОЗДЕН

(Сам)

Баш је лепа! Просио бих је ал некако немам среће. Где сам год покушао, добио сам „корпу”. Ето, просио сам Савку

Марјанову – одбише ме... Јелку Сирићеву, не дадоше ми је, Мару Станојеву, ту мал не награисах! Просто рећи свуд су ме отерали! Како ли ћу овде проћи?

(Мисли се)

Хм, хм, баш сам ти ја лоше среће!... Ружа здраво воли ћишћуве и обоце, а ја бих јој болан све дао, само да хоће за ме. А шта и мени фали? Зар ја нисам болтација? Па онда, умет фино разговарати, ако оћеш и са самим министром!... Оћеш о политици?... Знам. О партијама? Знам! Све ја знам!...

(Пева)

„Ја сам био сваки ђаво
Муво сам се свуд по свету
Носио сам, кашћу право
Место веса и качкету!

Свуд сам био... сви ме знају
Име ми се свуда пише –
Док ме један прима радо
Други већ ме сиктерише!

Повијам се према ветру...
Така ми је знате фела...
И ја сам вам жива слика...
Поборника из начела!

Плаћам порез... на збор идем
Гласам вако, гласам нако...
Море, људи, – без све шале –
Та Гвоздена – знаде свако!

Шта је овај? Шта је онај?
Сад о томе не разбирам.
Ја сам онде где год могу
Да што боље – профитирам!”

ПОЈАВА IV

Мргодић, Гвозден.

МРГОДИЋ

Ене, а откуд ти овде, газда Гвоздене?

ГВОЗДЕН

Изишао сам мало у „шпацир”. Знаш послови не иду ради се, промеће се, нарафно! Јес ја! Хм!

МРГОДИЋ

Оно да видиш тако је! Године нису понеле, ране понестало, а и ово време... Збиља, ти си јуче био у вароши, шта веле: хоће ли бити рата, а?

ГВОЗДЕН

(Живо)

Хм, чудновато! Читао сам „Исток”, па боме рђаво гуди.

МРГОДИЋ

А шта пише?

ГВОЗДЕН

Вели Француска и Италија то јест, Италија и Француска, нарафно... ступиле у „алојанцију”.

МРГОДИЋ

Ене, а шта ли му је то?

ГВОЗДЕН

Ех, то значи много, врло много, јес је... То значи да ће бити рата с Турцима.

МРГОДИЋ

То и ја премишљам. Није забадава ова журба. Рана се збира у општинске кошеве, па онда стока се пописује... Ја, биће неки враг.

ГВОЗДЕН

Те још каки враг.

(Тихо)

Ја мислим, нарафно из чистог срца и поштења, да се уватим за грчку бандеру, ако до чега дође!

МРГОДИЋ

Душе ми не разумем те шта кажеш?

ГВОЗДЕН

Кажем, ако дође до рата, да се упишем за грчког поданика, да не идем у војску. Страно лице, брате, туђ поданик, чик, нека ме ко дирне, ако сме!

МРГОДИЋ

(Плане)

Ха, дакле тако? Грчки поданик? Охо?

ГВОЗДЕН

Па нарафно!

МРГОДИЋ

(Све у већој ватри)

Грчки поданик? Е, то је много! Кад треба помоћи својој отаџбини, кад је на ово парче земље зинула и хала и врана, онда синови њени веле: ми нисмо твоја деца! Дакле Србија је само онда добра, кад се у њој теку капитали, кад се гомилају новци; а кад треба да се заложу живот за њену част, онда се веле: ми смо туђи поданици! Срам те било! Тако говоре измети, тако говоре издајници своје отаџбине!

ГВОЗДЕН

(У неприлици)

Оно, прости, тако нисам мислио, Бог види моје чисто срце.

МРГОДИЋ

Чисто срце? Ха, ха, ха! Батали човече! Чисто је срце у онога ко вољно и весело иде за заставом српском у свети рат, противу дин-душмана наше лепе домовине!...

(Погледа га попреко)

Досад сам те, газда Гвоздене, рачунао као човека и поштовао, а од сад, бежи испред мене, јер више ниси човек, ниси Србин!

(Оде хитно на лево)

ГВОЗДЕН

(Сам)

Ех, ала се наљутио! А бога ми нема за шта! Ја, истину рећи и нисам за војника! Кад су ме оно лане Тривун и Спасоје силом одвели на „физитацију” пред комисију, ја сам путем премишљао: боже, ако ме узму у „пионире”, како ћу да носим оне ашове и будаке? Терет је то, нија шала – нарафно! Па онда кад сам ушао у собу где су седели господа комисионари рекох официру: Господине ја не могу бити војник. А зашто? упита ме он, па се насмеја. Зато, одговорим ја, јер имам ево телесни „недостатак”

(Показује грбу)

а он ми на то рече: Е, мој газда, то је „додатак” а не недостатак!... Па нарафно, јер је, тако је, право човек и каже! Бог ми је то дао па шта ћу?

(Мисли се)

Да ме узму за коморцију морао бих дати коње и кола, а то би ме коштало најмање 30 дуката! То је нарафно, много! Јок! Нећу ни то! Данас је такав адет! Чим дође до густа, сваки гледа да се извуче, па тако и ја нарафно!

(Пође)

ПОЈАВА V

Ђорђе, Милун

ЂОРЂЕ

Дела, дела, Милуне, пожури се до среског, па узми што је за нас. Не заборави новине, јес чуо?

МИЛУН

Нећу кмете, немај бриге.

ЂОРЂЕ

Па онда, ако има какве наредбе, и то се пожури, немој по твом обичају, да се тамо у механи наљољаш, па тек у ноћ да дођеш амо.

МИЛУН

Немај бриге, одох ома!...

ЂОРЂЕ

Дабоме! Ти све: немај бриге, а овамо те свакад довуку на двоколицама из чаршије.

МИЛУН

(Лукаво)

То бива, кмете, само онда кад се сетим мог покојног Мићуна...

ЂОРЂЕ

Ја, само онда, а ти се често сећаш твог покојног Мићуна, а?

МИЛУН

Кадшто, кад сам у друштву...

ЂОРЂЕ

Добро, добро, пожури се само.

МИЛУН

Немај бриге, у трк ћу отићи!
(Оде)

ЂОРЂЕ

(Спази Гвоздена)

Ох, откуда ти газда овде? А ја мислим ти си за твојом тезгом!

ГВОЗДЕН

Хе! Фатам мало чиста „луфта“ знаш, патим често од шуљева!...

ЂОРЂЕ

Ха! Ха! Ха! Па то ће ти зар помоћи?

ГВОЗДЕН

Те још како, нарафно!... Доктори велe: пази на себе и на своје хаљине! Јес је, тако је... ја!

(Врпољи се)

ЂОРЂЕ

Оно ваља да човек себе припази, јер: ко се чува и Бог га чува? Него, газда Гвоздене, јеси ли ти чуо штогод шта ће то бити с овом нашом спремом. Све ми нешто мирише на барут.

ГВОЗДЕН

(Поверљиво)

Како новине говоре биће белаја!

ЂОРЂЕ

Е?

ГВОЗДЕН

Зацело! Читао сам јуче.

(Цитира новине)

У Невесињу пукла прва пушка! То је знак општег устанка – нарафно – Херцеговци код манастира Дужи потукли Турке на буљуке!... Србија мора да се дигне! Ја! Нарафно, тако је, и мора!... Хе! Једва чекам да викну: ајд, спремај се Гвоздене! Ранац на леђа... па...

БОРЉЕ

(Смеје се)

Па ти већ имаш „ранац“ на леђима.

(Показује на грбу)

ГВОЗДЕН

Оно, јер је, имам, али, тај није од коњске коже, већ од
моје.

(Смеје се)

Хе, опет је за то Гвозден Србин, нарафно... овај ћида

(Куца се одважно по прсима)

Овај јер је,

(Заборави се)

први ће бити код грчког конзула

(Тргне се)

ја, нарафно!...

Чује се споља вика

БОРЉЕ

Шта је то?

ПОЈАВА VI

*Анђелија утрчи, а за њом сељаци: Спасоје и Тривун, он има
пушку.*

АНЂЕЛИЈА

*(Она је младо девојче у издртом руху са бледим и
уговелим лицем)*

Манте ме! Шта ћете са мном?

БОРЉЕ

Шта сте кидисали на ту девојку?

СПАСОЈЕ

Видео сам је где се шуња око Јовиних стаја...

ТРИВУН

Па помислимо, учиниће какав белај; те је амо довијасмо!

ЂОРЂЕ

Ене, момака, како су вредни, да кидишу на сироту девојку!

(Спази Тривуну пушку)

Гле, гле, а ти си опет канда ловио?

ТРИВУН

(У неприлици)

Па... знаш... мало...

ЂОРЂЕ

Мало, мало! А знаш ли ти, да је лов забрањен?

ТРИВУН

Знам – али... да знаш само какав сам лов уловио... ех!

ЂОРЂЕ

Опет ће да лаже! Знам ја тебе добро лажовчино!

ТРИВУН

Нећу, славе ми! Ето нека Спасоје каже!

ЂОРЂЕ

Е, па реци, какав је то лов био?

ТРИВУН

(Брзо)

Идем ја са Спасојем поред Станојевих пивница. У један мах погледим ти зеца, узем га на око... скрешем и... погодим га у десну ногу и у лево уво!

БОРЉЕ

Е, како слага! Ћути ту! Зар те није срамота!...

(Анђелији)

А шта ћеш ти овде? Не рекох ли ја теби да више не тумараш по нашем селу? Зар си заборавила, да сам те хтео ухапсити и због оне паљевине Јовиног сена, а?

АНЂЕЛИЈА

(Збуњено)

Дошла сам да потражим Милуна!

(Болно)

Ох, чико, а куд се знам окренути једна сирота? Оца свога и не памтим, а мајка ми је умрла давно, врло давно. Била је зима! Памтим као да је јуче било. Међава не да ока отворити. У нашој колиби мрачно и хладно. Ватра на огњишту готово се сасвим угасила. Леден ветар звижди кроз брвна... Моја једна мајка лежи тешко болесна крај огњишта. Дршће јадница – Бог да је прости – као прут, а дише тешко – тако тешко... да је жалост слушати... Код ње нема никога осим мене – несретне кћери њене...

(Плаче)

Тако једно јутро, таман сунце грануло, а на пољу цича и мраз, да пуца и дрво и камен... она се јадница врло узнемири... Ја жива претрнух. Хоће да издахне – помислих. Станем плакати, звати је, љубити... Она тек отвори очи, погледа ме, и две крушне сузе откотрљаше се низ њене увеле образе! „Најо, викнух, ти нећеш умрети. Твоја је Анђа код тебе! Најо, погледај ме!“ Она тек задрхта, па прошапта: „Зима ми је!“... Брже почнем тражити какав суварак, да наложим мало ватре. Нигде ни једне граничице! У један мах махну на врата Јова. Донесе читав нарамак дрва, спусти поред огњишта и наложи ватру. Моја једна мајка огреја се – и то јој поврати живот. Ох, чико, то нећу никад заборавити! Јова је баш добар, милосрдан!... Бог му дао и овога и онога света!... Од тада је обилазио често нашу колибу... Доносио и смока и свега... Сто пута оплакала сам, благодарехи му – што се тако брине као за своју мајку.

БОРЉЕ

(Тронут)

Сиротице!... И мајка ти је онда умрла?

АНЂА

Умрла је... некако брзо за тим... А ја – остадох сама, саморана, без икога свога на овоме свету.

ГВОЗДЕН

(Као дирнут)

Заиста, сиротица, врло је несретна... Нарафно!...

(Дрешу кесу)

Ево ти овај „марјаш” па купи штогод, нека ти је богом просто и овог и оног света, нарафно!... Треба потпомагати сиротињу, јер ја, тако је!...

(Кочопери се)

АНЂА

(Гордо)

Подај ти то, газда, кљасту и богаљасту, а ја вала Богу имам здраве руке да зарадим себи кору хлеба!...

*(Пође)**Тривун и Спасоје стану пред њу.*

БОРЉЕ

Пустите девојку нек иде својим путем

(Благо)

Иди, кћери, па се наврати и до моје Стане, даће ти мало смока да се заложуш.

(Гвоздену)

Тај „марјаш” дај сутра на тас у цркви...

ГВОЗДЕН

Право велиш, тако је, нарафно.

(За себе)

Даћу – али влашји маријаш, нарафно! И попу кад ми дође у дућан да ми свети водицу, ја турим у бакрач дугме од тенећке... Нарафно! Тако је!...

БОРЉЕ

Ајдмо мало до суднице, да видимо да ли је Милун дошао.

(Гвоздену)

Оћеш и ти са мном?

ГВОЗДЕН

Оћу вала да видим шта је с оном мојом облегацијом...

БОРЉЕ

Шта је? Положиће ти човек паре па то ти је!

ГВОЗДЕН

(Иде за њим)

Оно, није силе, ал већ кад оће нека буде, нарафно!... ја, јес је...

(Оде за њима)

ПОЈАВА VII

АНЂЕЛИЈА

(Сама, гледа за њима)

Оће да ми удели као богаљу? Будала једна! Иако сам нука сиротица, опет ми твоја милост не треба, газда Гвоздене!...

(Замисли се и уздахне)

Тешко оном ко нема својих родитеља! Тешко сирочету без икога свога! Ох, па и Јова се зато од неко доба туђи од мене. Слабо хоће да прозбори коју самном. А не зна шта пати ово јадно срце моје... О, Боже, да ли ће се кадгод и мени срећа осмехнути!

(Тиха музика, пева)

„Сироче сам... немам никог свога

Осим Бога и срдашца мога,

Трајем дане сузом исплаконе

Ој рад тебе – рад спомена твога!

Сироче сам – сироче у свету,
Лице вене он не гледа мене,
Сузе лијем а у болу мнијем:
На што живот увенулом цвети?

Сироче сам – па ми тешко туди,
Па ме једи, јер он другу гледи,
Па ме боли, јер он другу воли.
Празна нада – саломљене груди!...”

*По свршетку песме чује се у даљини двопев, мушки (Јованов)
и женски (Ружин) глас.*

ЈОВА и РУЖА

(Певају)

„Селе Јеле, селе Јеле,
Моје лепо цвеће”... итд.

АНЂА

(Тргне се)

Ха! То Јова пева? Јест, он је он!... Познајем му глас!...
Ал ко је оно с њим?

(Гледа на ону страну откуда се песма чује)

Ружа?...

(Тргне се)

Она је!... Гле, како су се загрлили! Ох, ала ми се глава
врти!... Тешко ми је нешто овде.

(Показује руком на срце)

Врло тешко!... Зар ме он збиља не воли, а клео ми се
својим очима да ме милује, па сад? Шта ће она с њиме? Ох, он
ме је омрзнуо – што сам сирота? А заклетва његова? А његова
тврда реч? Не може бити – да је он све то заборавио? Еј, ако
буде!... Нека, видећу, уверићу се!...

Песма једнако траје и све ближе долази.

АНЂА

Ево их!...Баш пристало момче уз девојче!... Он млад, а она лепа и богата, па зашто не би? А ја?... Мируј, срце мируј! Ох, најо, јадна моја најо! Да ли ти видиш ове моје јаде? Сећаш ли се шта ти је казао болесној на самрти: „Не брини се, тето, ја ћу се за Анђу старати!” А сад?

(Звера)

Ох, где ли је то Милун? Где се задржа толико? Он ми је још једини пријатељ! Сиромах Милун! Памти како је код мог покојног бабе, провео своје детињство, па ето – сад он мене пази и чува као своје рођеио дете. Он ми једини помаже у овој мојој пукој сиротињи. Ма само да знам, шта хоће с оним крилом слепог миша?

(Мисли се)

Сутра је Спасов-дан, и ја сам начинила крстове од лскових младица, па ћу их заденути за његову ограду.

(Тргне се)

Ако она то пре мене учини? Ох, само да ми је Милун овде?

Чује се песма све ближе и ближе.

АНЂА

Ха! Ево их! Да се скријем за ову ограду!

(Извуче се на дну позорнице)

ПОЈАВА VIII

Јова и Ружа појаве се на брдашцу.

ЈОВА

Е сад, Ружо, иди ти кући, а ја ћу да сиђем доле у ливаду.

РУЖА

Збогом, Јово!... Сутра пред црквом!

ЈОВА

Ја, сутра пред црквом!... Збогом!...

Ружа оде преко брдашца лево.

ЈОВА

(Силазећи доле, весело)

Ех, баш је лепа, море нема јој на далеко!

Сумрак се почне хватати, он дошао кроз вратаоца на сред позорнице.

ЈОВА

Гле, већ се и сутон хвата!...

Чује се фрула у даљини и звонцад на овцама.

ЈОВА

Чобани се враћају!...

(Весело)

Е баш је мој бабо паметан човек, кад ми је Ружу изабрао!... Лепа, убава, красна, па још имућна као мало која у селу! Море, Јово, ти си срећан човек!

(Пева)

„Три девојке ружу брале,
Ој Ружо моја, ој Ружо моја
Ој девојко моја!...

Ружу брале па заспале,
Ој Ружо моја, ој Ружо моја
Ој девојко моја!...

Драго ми се разбољело,
Ој, оћу ли ићи мајко,
Ој оћу л ићи мајко,
Да ја виђу драгог!... ”

(Са веселим покретима, пуцкајући прстима)

„Каравиље, каравиље
Лане мој, кара ли те мајка
Ој, ој, лане мој кара ли те мајка!

Нит ме кара,
Нит ме кара лане мој
Нит ме разговара
Ај, ој, лане мој нит ме разговара!

већ ме шаље...”

АНЂА

(После песме ступи преда њ)
Добар вече, Јово! Ти си се нешто развеселио?

ЈОВА

(Тргне се)
Тај глас?

АНЂА

Зар ме не познајеш?

ЈОВА

Како те не бих познао? А шта ћеш овде?

АНЂА

Дошла сам до тебе, да видим шта радиш?

ЈОВА

Здрав сам, вала Богу! А ти?

АНЂА

И ја... само...

ЈОВА

Ну... само?...

АНЂА

Јово, зар се тако заклетва држи? Зар се не сећаш, болан не био, оних речи што си изговорио мојој јадној мајци на самрти?

ЈОВА

(У неприлици)

Ја... јест... тако је, па шта оћеш сад? Зар ти мислиш да ја нећу одржати своју реч?

АНЂА

Тешко!... Да није Руже – може бити... али овако...

ЈОВА

(Чеше се иза ува)

Оно, Ружа је добра девојка...

АНЂА

(С топлином, ухватив га за руку)

Јово, погледај ме. Тако!... Сећаш ли се, болан Јово, кад те је моја мајка последњи пут погледала, а ти јој прошапта: „Не брини се, тего, ја ћу се за Анђу старати! Анђа ће бити моја!” Сећаш ли се, Јово?

ЈОВА

(Ганут)

Сећам се, Анђо, сећам, и ти ћеш заиста бити моја.

АНЂА

(Радосно)

Закуни ми се. Тако ти неба и земље!

ЈОВА

Кунем ти се! Тако ми неба и земље!

Напољу се чује жагор.

ЈОВА

(Збуњен)

Иди брзо одавде! Ето кмета са општинарима!... Сутра пред црквом!... Иди!... Анђо, иди!...

АНЂА

Збогом Јово! Сутра пред црквом.

(Пође па стане)

Не заборави заклетву, јер је

(Узвишеним гласом)

тешка девојачка клетва!

(Оде брзо на десно)

ЈОВА

(Стоји као скамењен)

Баш није добро, што јој се заклевх и по други пут?... Куд ће ми душа?...

(Ходе узменирен)

Погреших па то ти је! Бабо оће да узмем Ружу, да се спријатељи с јаком кућом, па шта ћу? Ваља ми послушати. Да га не послушам – он би се и мене одрекао, какав је. Ех, ех, баш није ваљало да се и по други пут закунем!...

(Мисли се)

Ружа је лепа, само је мало јогунаста. А Анђа? Прави божји анђеоло!... Овамо лепота и богатство, онамо доброта и милошта... На коју ћу страну?... Боже, ти ме умудри!...

(Оде десно иза зграде)

ЗАВЕСА

ПРОМЕНА

Пољана. На десној страни види се проста сеоска механа. У дну стоји камени „споменик“ са оградом од танких плаво бојадисаних дашчица.

ПОЈАВА I

Тиосав улази, врло мало напит. Млад. У лепом, чистом руху. Кратка кошуља, гаће, тозлуци и опанци. Поврх кошуље има леп срмајли јелек; на глави алев фес.

У механи се чује циганска свирка, жагор и песма коју Јова пева „играли се врани коњи“ итд.

ТИОСАВ

Ух, једва се извукох из оне галаме! Мозак ми ври! Бре овај ово, бре онај оно, а мени се стиште нешто овде

(Показује на груди)

па ни маћи!

(Осврће се)

Их, ни овде је нема! Тешто кад ме не воли! Загледала се у Јову, па мене и не зарезује ама ни оволико

(Метне нокат између зуба па одагне)

на!... Тешто! Ја је баш волим, истински волим! Нема ту тамо-амо; што јес, јес, милујем је, па то ти је... а то сам и њој

казао... А она? Ама ни главе да окрене! Хај кајаћеш се, Анђо, љуто ћеш се кајати!... истина, Јово ми је побратим! Кад сам оно лане лежао од грознице метао ми је „крста”... примио је бога и светог Јована; хе, бадава, побратима ваља поштовати, а ја га вала и поштујем, ка рођеног брата! Ма опет, криво ми је, што око Анђе шара; баш ми је криво... ето ти... Хеј, отићи ћу ја из села па макар скапао гдегод у свету од тешка јада! Јес, отићи ћу, нећу вам бити на путу!

ПОЈАВА II

АНЂА

(Улази журно и прилази с лева ка механи)
Да није овде, Милун? Чек да видим!...

ТИОСАВ

(Прилази јој са несталним корацима)
Анђо, драга моја Анђо!

АНЂА

(Устукне натраг)
Ко си ти?

ТИОСАВ

Зар ме не познајеш?

АНЂА

Ха, ти си Тиосаве?

ТИОСАВ

Ја сам! Хеј, камо среће да нисам! Видим да је на мени све онако као што је некад било, али овде, овде...

(Показује на главу)

Кључа, ври, као у казану!

АНЂА

Ти опет почињеш стару песму?

ТИОСАВ

Анђелија, немој да полудим! Ти знаш да те ја милујем, не умам ти већ казати како и колико!... Погледај ме! О да знаш шта ми је на срцу? Заборавио сам оца, мајку, браћу и сестре, све сам заборавио; само о теби мислим, миље моје, моја мила Анђо!

АНЂА

(Прекорно)

Окај се ти мисли! Ја нисам за тебе! Волим те као брата, па шта ћеш више! Чудим се само докле ћеш тако говорити? Зар се не сећаш, да си се са мојим покојним батом побратимио? Баш као и са Јованом, па зар можеш, болан, својој посестрими тако говорити? Батали таки разговор!... Ти си ми мио ка рођени брат, поштујем те и пазим као свога брата... али да те волим као драгана свог?... То не могу!...

(Пође)

ТИОСАВ

(Очајно)

Анђо!

(Прилази јој)

АНЂА

(С одлуком)

Јес чуо? То не могу! То нећу!

(Оде журно одкуд је и дошла)

ТИОСАВ

(После мале борбе)

Свршено је!... Ех, па нека! Отићи ћу из села, казаћу збогом свима, па онда... онда...

(Утире сузе)

Како ми Бог да!...

(Окрене се према механи)

Збогом моји другови; у добру и злу верни моји пријатељи, збогом!

(На лево)

Па и ти, оче, мајко, браћо и сестрице, збогом ми остајте, ваш син полази на дуг, голем пут, у бели свет!...

(Грца се у сузама)

Бог зна оћу ли вас још кадгод видети!

(Пауза)

А и ти, Анђо, ишчупано срце моје, моја једина милошто, збогом ми остај, на веки збогом! Идем далеко. Хеј! Па и шта ћу овде? Анђелија ме не воли, а без ње ми је све пусто и црно! Без ње – не марим живети!...

(Покрије лице рукама)

Ох, ала ми је тешко, врло тешко!...

(Одлучно)

Па ипак идем! Свет је голем, шат наћем и ја лека свом ојаћеном срцу!...

Музика – песма:

„Село моје убаво,
Дубраве и лузи
Познаници миљени,
Пријатељи, друзи!

Збогом мајко, сестрице,
Моје бесцен-благо!
Збогом моја љубави –
Збогом чедо драго!

Отићи ћу далеко,
Где ми с мисо вине,
Шат ми једном у грудима
Тај терет умине!

Оде снуждено онамо куд је и Анђа отишла.

ПОЈАВА I II

АНЂЕЛИЈА

(Враћа се пажљиво се осврће, а затим пође на ону страну куда је Тиосав отишао. На пола пута застане)

Оде!... Сиромах Тиосав како је добар, као добар дан!... Како је оборио сетно главу! Бог свети зна о чему он сада премишља.

У даљини се чује потмула грмљавина

АНЂА

Ох, он је на свашта спреман!... Ако гдегод погине мученик као овај овде,

(Показује на споменик)

онда... онда ћу ја одговорати пред Богом. Боже, шта да радим?... Његова не могу бити. Та он ми је побратим! Не, то не може бити! Па онда шта би Јова казао? Та Јова је мој очњи вид, мој живот, мој васцели свет!

(Тргне се)

Ох, како то грми!...

ЈОВА

(Чује се његов глас из механе)

Јаче море циго, јаче!...

АНЂЕЛИЈА

(У забуну)

То је његов глас? Јес, јес, он је то, он! Весели се, срце му пуно; а мени је тешко, ладно око срца! Страхујем да не погази своју реч, да ме не изневери.

(С топлином)

Не, неће, неће! Он ме милује а и заклео ми се

(Весело према механи)

Весели се само, драгане мој, и ја ћу бити весела!...

Чује се жагор споља

АНЂА

Ха, то је кмет! Он ме не сме овде видети!...

(Рашири руке према механи)

Збогом, Јово, збогом, драгане мој, сугра ћемо се опет видети!

(Оде брзо иза споменика)

ПОЈАВА IV

Борђе, Гвозден, Тривун, Спасоје, сељаци.

БОРЂЕ

Зар опет пијан?

СЕЉАК

Као секира, једва га двојица држе.

БОРЂЕ

Е то је већ много! Сутра ћу га одмах отерати.

ТРИВУН

(Ступа пред кмета)

Молим те, кмете, узми мене на његово место! Ја умем добро мазати...!

БОРЂЕ

Таман погоди! Ти би само батинао! Зар ти мислиш да је то посао општинског служитеља?

ТРИВУН

Оно опрости, кмете, ја тако мишљах!

БОРЂЕ

Ђути! Сад ми није до шале! Пуши ми се глава! О, Милуне, Милуне, запамтићеш ти мене, бели!

ПОЈАВА V

Два сељака улазе и воде Милуна који се прави да је трештен пијан.

БОРЉЕ

Ене, славе ми баш пијан као ћускија!

ГВОЗДЕН

(Отетао)

На-а-а-рафно-но!

МИЛУН

(Заплиће језиком)

Нема бриге, кмете, ич немај бриге!...

БОРЉЕ

О, убио те часни крст, па ти си опет мртав пијан!

МИЛУН

(Плаче)

Сетио сам се мог покојног Мићуна.

(На сав глас)

Хеј, Мићуне роде мој!...

БОРЉЕ

Шта урлаш ту као луд? Камо ти писма и новина, а?

МИЛУН

(Спустио глас, мирно)

Тамо, овамо, онамо... Немај бриге! Ослони се само на мене!

(Отргне се од оних што га држе и посрће)

Само се ти на мене ослони! Ја ти стојим добар за све!

(Падне на један пањ)

Сви се смеју.

ГВОЗДЕН

Овај је сигуран као врбов клин! Нарафно!

МИЛУН

(Покушава да се дигне)

Ала, кмете...

ЂОРЂЕ

(Љутит)

Ала ти главу однела!

ГВОЗДЕН

(Опет отегао)

Па на-а-рафно! Тако је! Хм, јес је!

Сви се смеју.

ЂОРЂЕ

О, људи, ово је прави белај! Ко ће ми ноћас чувати оне лопове у бувари?

ТРИВУН

Па ја, кмете!

ЂОРЂЕ

Није него, па да ноћас ловиш са њима зечеве.

(Гледа на Милуна)

Клада остаје клادا! Оставите га овде нека се испава, а ми ајдмо мало у механу код ћир Тренче, да попијемо коју. Ех, да оће бог дати каквог пљуска, да се разлади мало ова луда глава.

(Показује на Милуна)

ГВОЗДЕН

(Иде за Ђорђем и осталима непрестано говорећи)

Нарафно, то би био прави „шпас“ што но веле варошани. Нарафно!

*Оду.**Позорница постаје мрачнија*

МИЛУН

(Пажљиво се подиже)

Одоше!

(Осврће се)

Ха, ха, ха! Како уме чича Милун да превари све! Ама све!

(Прилази ближе огради)

Где ли је само сад?... Сиротица! Еј, еј, да је жив стари Видоје не би се она јадница потуцала од немила до недрага! Бог да га прости, беше добар човек, он ме је узео у своју кућу, и пазио као рођеног сина. Па зар ја да оставим његову кћер, да се злопати по свету? Не дао Бог!...

(Осмешкује се)

Они мисле да сам пијан? Будале једне! Зна чича Милун шта ради!

(Тихо)

Морао сам се тако претварати – Да нисам тако урадио, кмет би ме одредио да чувам оне лопове у бувари. Овако нек стражари ко оће, Милун ће потражити своју Анђу, да јој помогне, да је утеши...

(Ходе)

Хм, баш је враг ова Ранђија, уме се свачем досетити! И све јој иде од руке! Ама за свашта је створена!... Ете, и јутрос ми рече: „Милуне, жао ми је оне сиротице Анђе, као свог рођеног детета!“ „Гледај, па јој помози, рекох јој, јер ти ћеш знати лека“. „Знам, вели, него ту треба друкчије почети. Јово је лаке памети, коју види ону и замилује. Њега треба опчинити!“ „А како?“ велим ја. „Како? одговори она, ништа лакше! Сутра је Спасов-дан, отиди вечерас ти на гробље, јер она је плашљиво чељаде, па с гроба њене мајке донеси прегршт земље, и умотај је у крпицу с њеног крста. Кад буде око пола ноћи, нека Анђа то својом руком баци на кров Јовин, а затим нека се врати другим путем, ал за живу главу нека се не осврће... Овде сам, вели, најтања, ако Јова после не пође за њом као луд!“ Хе, само да оће!...

(Вади испод гуњца крпицу)

Ево крпице, а у њој и прегршт земље!...

(Посматра крпицу)

Како је избледела, баш као и моја јадна Анђа!... Ја, ја!...

Тако је!...

(Вади из торбице један мали свежањ)

Валим те Боже, ала ће се радовати!... Сутра ће се све изоблачити у стајаће руво, па зар Анђа да буде најгора? Зар да се она не покаже у колу? Не, то неће бити! Чича Милун се и за то постарао. Дао сам код терзије тамо доле у чаршији, да јој спреме леп јелек и аљину! Бадава згодно је удесио мајстор Јанаћко, алал му паре што му дадох! Стајаће на њој као саливено!

(Осврће се)

Ама где је само?

ПОЈАВА VI

АНЂЕЛИЈА

(Улази брзо, дође према Милуну)

Јеси лу ти чича Милуне?

МИЛУН

Ја сам, Анђо.

АНЂА

Где си се толико задржао?

МИЛУН

Морао сам прво отићи до среске куће, да узмем писма и новине. У канцеларији не беше капетана. Чекао сам га, али све бадава. Чекао сам, али он не дође. Видех, е ће већ и ноћ настати, па рекох Ћири пандуру: „Вере ти, Ћиро, донеси ти кмету писма и новине, а ја одох кући, имам прешна посла”. Затим се пожурим овамо. Успут сам свратио на гробље, свуда тијо и мирно... Само се на гробљу њеном лелуја ово парченце платна...

АНЂА

Јадна моја наја!...

МИЛУН

(Да јој крпицу)

Ето видиш, како је бледа ова крпица!

(Запињући мало)

Па, онда, знаш, донео сам ти још нешто!

(Пружа јој свежањ)

АНЂА

А шта је то?

МИЛУН

Аљина и јелек!

АНЂА

(Брзо)

Коме?

(Узме свежањ)

МИЛУН

Па теби, чедо моје!

(Весело)

Не да чича Милун, да његова Анђа буде постидна међу другима! Сутра се лепо обуци, па ајд у коло!...

АНЂА

(Гуши се у сузама)

Добри чича Милуне!

МИЛУН

Е, де, де, немој ми сад ту плакати!

(После мале паузе, тихо)

Сад на посао. Кад по селу буде све тихо и мирно, ти баци ову крпицу на његов кров.

АНЂА

А зашто, чича? Мени не требају чини!... Та он ми се отоич заклео опет!.....

МИЛУН

(Маше главом)

Заклео?... Ама ако се заклео – није с горега и мало чини...
Стара Ранђија зна то боље и од тебе и од мене!

АНЂА

(С топлином)

Оћу, оћу, чича Милуне, једини пријатељу, оћу... Велиш,
ноћас кад сви полежу?

МИЛУН

Јест, ноћас, кад сви полежу!

АНЂА

Да бацим све овако на његов кров?

МИЛУН

Јест, тако да бациш на кров његов.

У кафани се чује песма – мешовити хор.

„Јеси л сишла Маро
Доле низ Ресаву!...
Јеси л видла Маро
Ресавске јунаке!...
Како ћузел ноће,
Како се поносе!...
Како коње јашу,
Како сабље пашу!...“

АНЂЕЛИЈА

(Тргне се, слуша песму, која постепено бива све јаснија)

Збогом!....

(Пође, па стане)

Милуне!...

(Испусти свежањ и покрије лице рукама)

МИЛУН

Шта је, Анђо, сине?

АНЂЕЛИЈА

(Брзо се врати, клекне предањ, дохвати га за руку и љуби је – са болним узвиком)

Милуне, хвала ти! Ти си мој једини пријатељ!

МИЛУН

(Стоји потресен, брише рукавом сузе)

Кћери моја, прво захвали Богу, па онда мени!

Милун и Анђа стоје у том положају.

Песма једнако траје.

ЗАВЕСА

ДРУГИ ЧИН

ДЕВОЈАЧКА КЛЕТВА

Пољана пред црквом. На брдашцу у дну види се црква са старом звонаром. Мала вијугава стазица води преко брда цркви. На једном крају постављена велика софра, на ниским погарима, а на њој свакојачке ђаконије. Кад се завеса дигне, чује се из цркве складно певање: „ТЕБЕ БОГА ХВАЛИМ“

Сељаци и сељанке иду у цркву. Сви су у стајаћем руху. По свршеном појању улази.

ПОЈАВА I

ЂИРА

(У чизмама, на којима звекећу мамузе. За силавом заденута мала пушка, вес затурио на врх чела. Носи под пазухом новине. Иде и на прсте рачуна, држећи у зубима кратак камиш са лулом)

Три луле по тријес пара, тријес пара, а три луле по тријес пара

(Рачуна на прсте)

тријес, четрдесет, педесет, шесет пара, и три луле по тријес пара

(Опет рачуна)

шесет, седамдесет, осамдесет, деведесет пара. Хм, гле мене јако, а ја дао два гроша и марјаш? Преварио ме лола цинцарин, баш ме преварио! Ал чекај наплатићу се ја с тобом, док амо дођеш у „канцеларију“.

ПОЈАВА II

Мргодић, Ђорђе, Тривун, Спасоје, па онда Милун, па сељаци, сељанке.

Сељаци и сељанке носе у плетеним торбицама јело; по неки и буклију с вином.

Милун се налази око велике постављене трпезе а сељаци и сељанке постављају совру, тј. међу јело и пиће на разастрте ћилимове, свака за своју породицу.

ЂОРЂЕ

Тако, тако децо! Спремите све што треба! Сад ће и попа доћи!

(Спази Ђиру)

А ене, зар си и ти дошо?

ЋИРА

Донео сам од капетана писма и новине.

(Пружа му „Исток“)

Еве новина, а писма је узео Вилип...

ЂОРЂЕ

Ако, нек види шта капетан пише, он је мој ћата...

(Узме новине)

Е, да ми је сад знати шта има ново у овим новинама?

Вилип неће скоро доћи, он је сад у општини!

МРГОДИЋ

Ето нека прочита Тривун, он је и нако био клисар у цркви!

БОРЋЕ

Е лепо! Деде, Тривуне, види шта пише!

ТРИВУН

(Ушепртљиво)

Оно, знаш, кмете, ја нисам никад новине читао!

БОРЋЕ

Не мари то! Деде! Прочитај меко, само оно, што је најлепше.

(Даје му новине)

ТРИВУН

Бојим се, кмете, нећу потревити оно што је најлепше!
(Узме новине и рашири их према себи)

БОРЋЕ

Ама немој ми ту извијати, већ читај! Кад можеш једним хицем да потревиш зеца у десну ногу и у лево уво, можеш и то!

Док Тривун чита придолазе Сељаци и Сељанке, међ којима су Петрија, Ранђија, Јованка, Мара и Јагода

Сви се баве спремањем софре, свак за своју породицу.

ТРИВУН

(Стао у средину скупљене гомиле и отегнуто чита „Исток” преко свију стубаца)

„Администратор нашег листа – ђенерал Шапков полази за Бреславу – с највећом анти-антиратијом да види – ново-пронађени прашак за стенице, буве, швабе и мољце”...

МИЛУН

(Чуди се)

Ене, шта ли то хоће да каже!

МРГОДИЋ

Ја, шта ли је то, Бого вољани!...

ЂОРЂЕ

(Озбиљно)

Хм, биће некаква политика – ту има нешто...

(Метнуо прст на чело и мисли се, па затим цитира оно што му је Тривун прочитао)

„Ђенерал Шапков полази с највећом анти-партијом – да види – новопронађени прашак за стенице, буве, швабе и мољце!“... Хм! Тако је!

(Тихо)

То значи ово: ђенерал Шапков то је Рус! Јест Рус! Иде са партијом да види прашак, а прашак му је ваљда прах-барут! Па онда стенице су Турци; буве... буве... јест, и буве су Турци; а Швабе су опет швабе! Јест, јест, тако је! Само не знам који су му то мољци?

МИЛУН

Па опет ваљда некаква вера... као и Турци...

ТРИВУН

Боме ће тако нешто бити!

ЂОРЂЕ

Зацело!...

ПОЈАВА III

Поп Марко, Стеван учитељ па Гвозден. Служба је свршена, ови излазе из цркве.

ПОП

Помози Бог, браћо!

СВИ

Бог ти добро дао оче! Благослови!

ПОП

Бог вас благословио!

ВИШЕ ЊИХ

Амин!

ПОП

(Гледа постављену софру)

Ваистину, све је готово, само да се седне!

МРГОДИЋ

Седи само, оче, ми ћемо за тобом!

ЂОРЂЕ

Седи, вала богу, младеж ће нас дворити.

Ружа улази с девојакама

ЂОРЂЕ

Ево и Руже! Дела, Ружо, нађи се поред господина попе, па послужи ако шта устреба!

Ружа приђе попу и љуби га у руку.

ПОП

Жива била. кћери, и удомила се!

Ружа обори стидљиво очи.

ЂОРЂЕ

(Гледа у Мргодића и глади бркове)

Биће и тога, је ли тако, коно?

МРГОДИЋ

Тако је! То смо већ раније угодили.

(Осмешкује се)

ЂОРЂЕ

Право велиш, шта ће бити јесенас нека буде вечерас!

МРГОДИЋ

(Који је заузео место до попа, здовољан)

Дед, оче, мало мученице.

(Нуди му чутуру)

ПОП

(Прекрсти се)

Да вам да бог свако добро и срећу! У кошу жита, на ливади сена, а у дому здравље и весеље! Спаси бог!

(Пије)

СВИ

На спасеније!..

Редом се обређује тиквица и затим једу. У свима осталим гомилицама такође се пије и једе.

ЂОРЂЕ

(Једући)

Море, оче, шта ће то бити с овом нашом спремом! Боме, новине чуда говоре.

ПОП

Нешто се кува, дај боже да на добро буде!...

ГВОЗДЕН

(је међутим, дошао до њих. Одевен као и у првом чину, само место црвеног јелека има срмајли јелек)

Нарафно да се нешто кува. Баба Симка кува јанију све да прсте лижеш! Јес је!

ПОП

А гле, и ти си ту, газда Гвоздене? Седи!

(Многи се намештају и праве Гвоздену места)

ГВОЗДЕН

(Углађено)

Љубим руке, на служби благодарим, нарафно, послужићу се!

(Седа)

ПОП

Збиља! Да ли има каквих новина?

БОРЂЕ

Има, има!

(Тривуну)

Дај те новине.

(Пружи их попу)

Ево, оче, читај!... Бадава политично пишу...

ПОП

(Чита гласно)

„Херцеговци се бију са Турцима. Све је листом устало!
Само Србија ћути и мирно гледа скрштених руку јаде и невоље
своје браће, своје рођене деце!”

МРГОДИЋ

(Врти главон)

Хм! Хм! Како попа лепо чита!

БОРЂЕ

И некако другачије... Зар ту нема ништа о швабама и
мољцима?

ПОП

(Преврће новине)

Има, ево: „препоручује се прашак за утамањивање сте-
ница, шваба и мољаца...”

БОРЂЕ

Ене, а овај

(Показује на Тривуна)

прочита и неке Шапкове и неке ђенерале анти партије!...

О, о, о... читав кијамет!

СВИ

(Смеју се)

Ха, ха, ха!

ПОП

Е, тако је кад се школе не уче!... Видите, браћо шта вреди човек који зна читати и писати. Немојте ми замерити, али је сва кривица до вас!... Кад вам учитељ тражи дете, да га васпита, да му у младо и невино срце усади клицу љубави ка науци, онда ви велите: „А ко ће нам стоку чувати?“ Не велим да ни то није добро, али тек, тек писмен човек свуда лако прође. Па онда не старате се за школска училиа! Учитељ се мучи и злопати са наставом!... Одузимате му послугу, кињите га на сваком кораку! А знате ли, браћо, шта је и какав је позив учитеља? Кад ви мирно спавате у вашој кући, он бди над вашим подмлатком! Улева му у срце и душу науку, то неисцрпно благо читавог човечанства!... Какав темељ он постави, онака ће и зграда бити. Од њега зависи будућност читавог једног покољења!... Да, браћо, учитељ је човек, који ради на њиви што се науком зове. Какво семе он посеје на тој њиви, добро или зло, онакав ће и плод бити.

СТЕВАН

(Живо)

Хвала оче! Цео мој живот посветих деци... за њих ћу све да жртвујем!...

БОРЂЕ

(Дирнут)

Е кад је тако, одсад ћу све гонити у школу. Море хеј, цепнућу сваког по кеси до двадесет талира, ко дете од школе задржи, па макар то био и мој рођени брат!

МРГОДИЋ

Е вала ти, попе, та ти беше баш ваљана!

(Учитељу)

У твоје здравље, учо!

(Пије)

СТЕВАН

Хвала!...

ГВОЗДЕН

(Дотле је јео и пио, па се мало загрејао)

Шта зар у учино здравље? Живео!

(Пева без икакве хармоније, а остали му такође нескладно помажу тако да се његов глас највише чује)

Многаја лета – лета. На многаја лета!...

МИЛУН

Аферим газда, баш лепо певаш!...

ПОП

Ваљано, Гвоздене!

(Учитељу)

Дед ти једну онако „твојски“!...

СТЕВАН

Оћу, попо! А баш сам и оран за песму!

(Пије)

Многи се дижу и прилазе у гомилама. Један сељак даје му гусле,

СТЕВАН

(Пева уз гусле)

Мили боже чуда великога,

Кад се слеже на Косову војска

У тој војсци девет Југовића,

И десети стари Југ-Богдане.

Бога моли Југовића мајка,

Да јој бог да очи соколове,

И бијела крила лабудова,

Да одлети на Косово равно,

И да види девет Југовића,

И десетог старог Југ-Богдана.

Што молила бога домолила,

Бог јој дао очи соколове,

И бијела крила лабудова,

Она лети на Косово равно.
Мртвих нађе девет Југовића,
И десетог старог Југ-Богдана. –
И више њих девет бојних копља,
На копљима девет добрих коња,
И поред њих девет љутих лава.
Тад завришта девет добрих коња,
И залаја девет љутих лава,
А закликта девет соколова.
Ту је мајка тврда срца била,
Да од срца сузе не пустила.
Већ узима девет добрих коња,
И узима девет љутих лава,
И узима девет соколова,
Па се врати двору бијеломе.
Далеко је снаје угледале,
Мало ближе пред њу нашетале.
Закукало девет удовица,
Заплакало девет сиротица,
Завриштало девет добрих коња,
Залајало девет љутих лава,
Закликтало девет соколова.
И ту мајка тврда срца била
Да од срца сузе не пустила.
Кад је било ноћу у по ноћи,
Ал завришта Дамњанов зеленко, –
Пита мајка Дамњанову љубу:
„Снајо моја, љубо Дамњанова,
Што л нам вришти Дамњанов зеленко?
Ал је гладан шенице бијеле,
Ал је жедан воде са Звечана?
Већ је њега Дамњан научио,
До поноћи ситну зоб зобати,
Од по ноћи на друм путовати,
Па он жали свога господара,
Што га није на себи донео!”

И ту мајка тврда срца била,
 Да од срца сузу не пустила—
 Кад у јутру данак освануо,
 Али лете два врана гаврана,
 Крвава им крила до рамена,
 На кљунове бјеле пена тргла,
 Они носе руку Дамњанову,
 И на руци бурма позлаћена,
 Бацају је у криоце мајци—
 Узе руку Југовића мајка.
 Окретала превртала с њоме,
 Па дозивље љубу Дамњанову:
 „Снајо моја љубо Дамњанова,
 Би л познала чија ј ово рука?”
 Проговара љуба Дамњанова:
 „Свекрвице мајко Дамњанова,
 Ово ј рука нашега Дамњана.
 Јер бурму ја познајем мајко,
 Бурма ј са мном на венчању била.”
 Узе мајка руку Дамњанову,
 Окретала превртала њоме,
 Па је руци тијо беседила:
 „Моја руко, зелена јабуко,
 Где си расла где си истргнута.
 Одрасла си на криоцу моме,
 Истргнута на Косову равном.”
 То изусти богу душу пусти.

Сви стоје тронуте са погнутим главама. За време песме улази Јова и лагано прилази Ружи.

Ружа док песма траје стоји прислоњена на Јовино раме, и обоје са немом пажњом слушају песму.

ПОП

(Бришући сузе)

Алал ти вера, учо! Та ми песма измами сузе!

ЂОРЂЕ

(Раздраган и мало загрејан гледајући на Јову и Ружу)
И мени, учо, и мени! Ех! Бог те живео!
(Пије)

ГВОЗДЕН

(Прилично уфитиљео)
Нарафно! Дивота!
(Једном сељаку)
Откуд му „тај памет“?

МРГОДИЋ

(Такође гледи у Јову и Ружу)
Баш ваља! Јадна мајка Дамњанова!

ЂОРЂЕ

(Мргодићу)
Виш како се гледају?

МРГОДИЋ

(Задовољно)
Видим красан пар!

ЂОРЂЕ

(Диже се)
Амо руку!

МРГОДИЋ

(Такође се диже)
Ево!
(Удара руку о руку)
Нека су срећни!
(Љубе се у образ)

Анђелија улази и прати са живом пажњом ову целу радњу.

РУЖА и ЈОВА

(Прилазе Ђорђу и Мргодићу те изљубе руку)
Хвала!...
(Затим обоје љубе све редом у руку по старешинству)

ГВОЗДЕН

(Разрогачио очи)

Је л то збиља?

ЂОРЂЕ И МРГОДИЋ

(Зачуђено)

А но?

ГВОЗДЕН

(Викне)

Од збиља?

ЂОРЂЕ И МРГОДИЋ

(Такође викну)

А но?

ГВОЗДЕН

(Тише)

Па добро, добро, а ја сам богами мислио од шале.

АНЂЕЛИЈА

Истина је? Ох!

(Ухвати се грчевито за груди)

ЈОВА

(Смотрио Анђелију, ужаснут)

Ох! Она је. Она, Анђелија!

(Испусти руку Ружину)

РУЖА

(У чуду)

Шта ти је, Јово?

ЈОВА

Ништа, Ружо, ништа, хладно ми је, обузе ме нека јежа!

ПОП

Но, децо, зар нећете у коло?

Чује се како фрула свира, а за њом циганска ћеманета са зурлама и бубњем.

БОРБЕ

Ето и лауташа, сад ће бити цумбуса од младежи.

Омладина се скупља у гомиле. Улазе Цигани свирајући. Напред пред њима Ћира, срески пандур са пуном оканицом вина у руци, накривио вес па пева

ЋИРА

(Пева)

„Којо ми Којо, и обешењаче,
У киту те китим,
За весом те носим;
Дођи Којо, дођи душо” итд.

ГВОЗДЕН

Браво Ћиро, тако ваља... Ти си што се на пример каже мало ћефлеисан, нарафно!

(Циганима)

Дед коло!

ЦИГАНИ

Оћемо, газда, оћемо!...

Свирају коло, омладина се сва вата у коло тако, да је на једном крају дошо Гвозден а на другом Ћира

ЋИРА

(На другом крају кола подвикује)

Опа цупа, чизме моје
Још код куће имам двоје,
Ал и оне нису моје!...
Извршитељ пописо је!...

ГВОЗДЕН

(Гледи попреко на Јову који је са Ружом у средини кола, подвикује)

Ој девојко секо,
 Јобуци се лепо,
 Па изиђи на шпанцир,
 Да те ведне јовинцир,
 Кад те ведне јовинцир,
 Баци сабљу на квартир.

(Према Јови и Анђи, са највећим ефектом)

Ај, хуј, хуј, хуј, хуј!
 Да удамо нашу Анђу,
 За нашега Ви-ли-и-па!

(Ово је последње отегао)

АНЂЕЛИЈА

Ох, Боже, то је много! Ово не могу поднети!
(Посрне)

ЈОВА

(Примети потрес на Анђи, брзо се пусти из кола и прилази јој)

Анђо, шта ти је?...

АНЂЕЛИЈА

Оступи, неверо!

МИЛУН

(Стао међу њих. Анђи)
 Умири се свет ће видети, па...

Коло се једнако игра и све је зането у игру. Овај приказ мора тећи живо без прекида

АНЂЕЛИЈА

(Гневно)

Па нек види, нек види Бог, свет, људи, нек виде како се
 гази задана реч...

ЈОВА

Анђо!...

АНЂЕЛИЈА

Ђути! Ништа ми не говори... Ти си за ме, што и мртав!...
Проклет био и овог и оног света!... Срце ти се у сињи кам
претворило!... Не имао среће ни огњишта!...

ЈОВА

(Очајно)

Анђо! Чуј ме, чуј!...

АНЂЕЛИЈА

(Као без свести)

Проклет и опет проклет!...

(Покрије лице рукама)

ЈОВА

(Посрне)

Ох!

*Вилип и Ђата улазе журно са неким хартијама и шапућу нешто
кмету Ђорђу на уво.*

ЂОРЂЕ

Ето белаја! Где је Милун?

(Спази га)

Милуне, оди де вамо!...

МИЛУН

(Тихо Анђи)

Освести се! Буди мирна!

(Прилази кмету)

ЂОРЂЕ

*(Живим знацима показује му хартију и из ње нешто
тумачи што му је Вилип казао)*

Јеси л разумео?

Цигани престају свирати.

МИЛУН

Јесам.

ЂОРЂЕ

Објави!...

Коло се једнако води, ал сад само уз фрулу. Ружа узверено гледа где се Јова изгубио. Ђира непрестано подвикује и лупа ногу о ногу те мамузе звекећу. Јова са погнутом главом иде оцу. Чује се песма. Јова потресен стане на пола пута и слуша. У даљини се чује песма

„Знаш неверо како си клео,
На сред села код крста зелена:
Другу нећу за тобом умрећу,
А сад драги и не гледаш на ме.”

АНЂЕЛИЈА

(Ко да се иза сна пренула, слуша са болним изразом песму, која све јаснија бива)

Ох, тешко мени, тешко мени!

МИЛУН

(Појави се на брдашцу на сред позорнице)
Чујте и почујте!

Коло се пусти. Сви упиру очи на Милуна. Чује се последња строфа песме.

„А сад драги и не гледаш на ме!”

АНЂА

Престани! Полудећу!
(Покрије лице рукама)

МИЛУН

(Наставља)

Дошао је абер од среског, а срески је добио од команде, да се одмах спреме прво-класци и оду у варош. Сваки нека понесе преобуке и по три чивта чарапа, нове опанке и скома за три дана! Ко је из барикаде нек иде на барикаду, а ко је из

пиринејске чете, нек иде у пиринејску чету! А ко је за кавалерију, нек иде у кавалерију!

ПОП

Ето нисам бадава слутио да ће бити рата.

Момчад се полако разилази са женскињама. На позорници остају Поп, Учитељ, Ђорђе, Милун, Анђа, Јова и Ружа.

Анђа стоји поред грма са погнутом главом. Милун јој прилази и тужно је посматра.

РУЖА

(Јови)

Јово, и ти ћеш отићи?

ЈОВА

Оћу!

МРГОДИЋ

Иди, Јово, па се спреми, сад ћу и ја за тобом!

ЈОВА

(Погледа на Анђу, тихо)

Да идем? А клетва?

РУЖА

Ајд, Јово, ја ћу ти помоћи! Бог ће дати, па ћеш нам доћи здрав и весео! Ја ћу се за те Богу молити!

ЈОВА

(Као у бунилу)

Једна уста благосиљају, а друга проклињу! Боже, кога ћеш чути!

Јова и Ружа оду.

ПОП

Ајдмо и ми, људи, да децу испратимо! Бог нека благослови сваки корак њихов, јер иду тамо, где ће се крв пролевати за милу нашу отаџбину. О како је то света узвишена

дужност. Историја ће златним словима исписати јуначка имена оних, који падну за слободу своје драге отаџбине! „Благо оном ко довијек живи, имао се рашта и родити!”

Сви одлазе осим Анђе и Милуна

МИЛУН

Анђо, прибери се, дођи себи!

АНЂА

(Као у сну)

Где сам ја?

МИЛУН

(Благо)

Код мене, код твог Милуна!

АНЂА

А он?

МИЛУН

Отишо је!

АНЂА

Куд је отишо?

МИЛУН

Да се спреми!... Знаш... војска... рат...

АНЂА

Зар ће и он отићи на војску?

(Бурно)

А моја клетва?... Моја клетва?

МИЛУН

Кад девојка куне, бог благосиља!

АНЂА

Не, скинућу клетву с његове главе! Опростићу му!...

(Клекне)

Боже, ти га...

Песма споља чује се опет:

„Знаш неверо, како си клео.”

АНЂА

(Тргне се, скочи са дивљим гневом)

Не, нећу му опростити! Милуне, нећу га благосиљати!...
Он ме је изневерио, преварио! Бог нека му за неверство суди!

У даљини чују се добоши, трубе и разноврсне сељачке песме

Милун и Анђа са пажњом слушају који све ближе долазе.

МИЛУН

(Раздрагано)

Ох, да ми је сад двадесета, ала би весело пошао у бој
на Турчина! Еј, еј, баш ми је криво што нисам млађи!...

ПОЈАВА IV

Улазе момци искићени цвећем. Девојке, жене и старци прате их. Напред два добошара и један трубач. Многи су у војној опреми.

ЂОРЂЕ

Јунаци, срећан вам пут!

Сви се са својима праштају.

МРГОДИЋ

(Јови)

Сине, сретан пут!

ЈОВА

Вала, оче!

РУЖА

(Грца се у плачу)

Јово, збогом... срећан ти пут!

ЈОВА

(Потресен)

Вала, Ружо! Не плачи, вратићу се!

(Прилази Анђи)

Анђо, збогом. Опрости!

АНЂА

(Са борбом)

Не, не могу! Иди... Не могу!

ЈОВА

(Болно)

Твоја ће ме клетва уморити! Шта ће ми живот кад је под клетвом! Анђо, опрости ми!

АНЂА

(Покрије лице рукама у највећем болу)

Не могу!... Иди... Ох, полудећу!

(Посрне)

Милун је придржава у своје наручје.

ЧЕТОВОЋА

Чета, строје!

Сви се построје у ред. Жене и девојке јецају. Добоши ударе.

ПОП

(Стао у средину постројене чете)

Децо! Час је растанка приспео! Ви ћете за који тренут отићи из овога села где сте провели вашу цветну младост, где вас вежу најлепше успомене из дана вашег веселог живовања! Децо! Не заборавите да сте живот посветили отаџбини, народу

и владаоцу своме. Под заставом витешког владоаца, ви ћете поћи у свети, јуначки бој! Отаџбина је у опасности, и ви ћете је спасти! Бог нека вас благословом прати! И Христос је умро на крсту да човечанство спасе, па и ви заложите свој живот за име српско, за славу српску, за слободу своје отаџбине!... Децо, сретан вам пут!...

СВИ

Вала, оче! Вала!

Добоши поново ударе. Музика засвира Песма, Кор.

МУШКИ

Хајд у борбу, љуту борбу
напред, напред сложено ми!
Нек се врела крвца лије,
У бој! У бој! Браћо сви!

ЖЕНСКЕ

Збогом! Збогом! Већ се чује
Бојне трубе бојни јек;
Паднете ли, вас ће славит,
Новог доба нови век.

МУШКИ

Хајд у борбу, љуту борбу
Кнез-Милан нас зове све!
Нека грми, пуца, сева.
Хај јунаци, ко ће пре!
Збогом, збогом!

СВИ

(Одушевљено вичу)
Ура! напред!...

Добоши ударају, труба свира, а лагано пада

ЗАВЕСА

ТРЕЋИ ЧИН

ВЕРИДБА

Бањичко брдо код Београда. Логор војнички на брду. Војници у гомилама седе и разговарају се. Виде се уоколо страже. Доњи део позорнице представља друм који на брдо води. Пролазе друмом војници са муницијом – неки гурају кола са пртљагом. Кувари у белим масним блузама, са кецељама, и кутлачама, па онда сељаци и сељанке носећи у торбицама понуде за војнике.

ПОЈАВА I

КАПЛАР

(Кувару)

Миловане, остави ми коју „вештицу“!

КУВАР

Разумем, капларе!

(Оде)

СЕЉАНКА

(Каплару)

Молим те, синовче, да ли познајеш Младена Тотрка из Калуђерице?

КАПЛАР

Знам, снахо, он је у првој чети, трећем батаљону.

СЕЉАНКА

Вала!
(Одлази)

Улазе Мргодић, Ружа и Ђорђе.

МРГОДИЋ

Ово је друм, а ено тамо и логора!

РУЖА

Да ли је ту и Јово?

ЂОРЂЕ

Ту је, то је његова бригада.
(Каплару, који се дотле с неким сељанкама разговарао)
Рођаче, да л познајеш Јову...

МРГОДИЋ

Мргодића?

КАПЛАР

Познајем. Сад га баш и ја чекам, да донесе рапорт за сутра!

ЂОРЂЕ

Е, онда ћемо га овде причекати!
(Даје каплару тиквицу са ракојом)
На, гуцни мало, добра је, права препеченица. испод комине! Ја сам је пеко!... На!...

КАПЛАР

(Пије)
Вала! Аха, баш ваља!

Јова се види на брду.

КАПЛАР

(Спази Јову)

Еј, Јово, жури се, жури!

ЈОВА

Ево ме, капларе, журим се!

(Сиђе доле)

Рапорт за сутра!

(Преда каплару цедуљу)

КАПЛАР

Обрни се мало, види ко је овде?

ЈОВА

(Изненађено)

Отац? Ружа? Добро ми дошли! Оклен ви тако изненада?

МРГОДИЋ

Из села!

ЂОРЂЕ

Баш правце из села! Вели Ружа, жури се, бабо, да не задоцнимо, а ми ти онда опучисмо онако солдачки!

(Смеје се)

Хм, баш красно изгледаш!

РУЖА

(Стидљиво)

Не бих те, болан, познала!...

ЈОВА

Е виш, а ја бих тебе познао у стотину девојака.

(Ухвати је за руку)

Па како на дому?

РУЖА

Вала Богу, сви смо здраво.

БОРЉЕ

Што је сама ружа исплела.

РУЖА

Кошуље.

БОРЉЕ

Што их је Ружа сама срезала...

МРГОДИЋ

(Осмешкује се)

Све смо ти донели... Па ево и мало новаца, нек ти се нађе!

(Вади кесу и даје Јови паре)

Гвозден се појави на брду. У руци држи неку артију и разговара се са војницима

ЈОВА

Е баш ваља, све по избору!

БОРЉЕ

Има ли ту каква механа?

ЈОВА

Има! Ено тамо бараке!

(Показује лево)

КАПЛАР

Свачега доста. Вина, ракије, каве, па се може добити и по која „ћулбастија”.

БОРЉЕ

То ваља! Ајдмо мало тамо да се поткрепимо.

(Мргодићу)

Јел тако?

МРГОДИЋ

Тако је вала. Ајдмо!

ЈОВА

(Салутира каплару)

Оћеш ме пустити за по сата?

КАПЛАР

Зашто не, и ја ћу с вама!

(Оду)

ЈОВА

(Ружи у поласку)

Скоро ћемо ићи на границу!... Ал не бој се ништа, чуваће ме Бог, и твоја молитва!...

(Оду)

ПОЈАВА II

Гвозден сиђе са брда, поједине гомилице војника пролазе тамо и амо.

ГВОЗДЕН

Ево објаве. Нарафно, сад сам грчки поданик!... Могу се звати и „Стеријадес“ само ако хоћу! Нарафно! Кад наши трговци преносе фирме на своје жене, зашто и ја не бих могао пренети моје житељство у Атину? Јес је, тако је! То ми не смета да будем добар Србин – кад се ухватим за грчку бандеру? Истина није лепо, ал тако раде и други, нарафно! Има их тамо тма божја у конзулату! Док је гомилао паре дотле је био и срцем и душом Србин, а сад кад треба да се бије, он је – Грк!... Нарафно, тако је! Гледам, Боже, по неког богаташа! Дао једно мршаво кљусе без седла и конопца, па се размеће као да је све жртвовао за отаџбину. Јес је, тако је, нарафно! Један дао кола, други точкове, трећи руду, елем њих пет дали једна кола па се хвале како су учинили своју дужност! Ха, ха, ха! Баш су врагови! И ја сам се на њих угледао! Поклонио сам нашој општини два конопца и једне тканице. Нек је Богом просто! Не тражим да ми штампају име у новинама као приложника!... Боже сачувај!... Нарафно! Тако је, јес је!

ПОЈАВА III

Анђа и Милун улазе. Анђа носи малу торбицу а Милун чутуру са вином. На Анђи се види да је болна

МИЛУН

Ту смо, ево логора.

АНЂА

Баш се уморих, једва дођох, малаксала сам.

МИЛУН

Није ни шала, толики пут. Седи мало овде на овај камен, па се одмори.

ГВОЗДЕН

Гле, та ово је чича Милун!

МИЛУН

Ене Гвоздена? Откуд ти овде?

Анђа је догле села на један камен.

ГВОЗДЕН

Из вароши... Био сам на једном „важном“ месту. Баш бих волео, да се мало с вама поразговарам, али ме чекају многи послови. Журим се опет у варош, да купим буре ракије. Знаш, овде се да заслужити. Чокањ ракије марјаш, а нема ни колико напретак! Наравно! Јес је, тако је! Збогом!

(Оде)

АНЂА

Да ли је он овде?

МИЛУН

Сигурно, тако су нам казали они војници на путу...

АНЂА

Онда узми торбицу и однеси му понуде. Ја нећу да ме он види! Иди, чича Милуне, иди!

МИЛУН

Оћу Анђо, оћу! Ал ако ме припита за тебе?

АНЂА

Кажи му да сам здрава и да сам остала дома.

МИЛУН

Како год ти хоћеш, онако ћу казати.

(Узме торбу и пође)

Ту ћеш ме чекати?

АНЂА

Овде!

МИЛУН

Добро, одмах ћу се вратити.

(Оде)

АНЂА

(Диже се)

Зар да га не видим? Да га не упитам шта ради, да ли му је тешко овде у логору? Ох, ала бих волела да прозборим реч две с њиме, да га видим и запитам: „Јово, да ли ме још милујеш?”

(Тргне се)

Ха! А Клетва! Боже, то је страшно! Он воли другу, они су се већ верили, па зар још могу и сањати о њему?... Не, никад!... Он је мртав за мене!

(С топлином)

Па ипак га волим! Волим ту неверу, што ми живот отрова и уби најлепшу наду! Волим и мрзим, кунем и благо-сиљам! Ох, боже, да ли ћу моћи ово преживети? Потегох ово-лики пут, само да он не трпи жеђ и глад, а мени како Бог да!... Сирота сам, па ко ће још и на мене гледати!... Да ме је одиста

волео, он се не би верио с Ружом... Еј, ал му око запело за онај Ружин грдан мал, за онолику њену прђију!... Јест он ме није никада волео, он ме је само варао!... Па нека, Бог ће му за то ма кад платити! Бог ником дужан не остаје!

(Болно се смеши)

И још сам хтела да га видим? Кога? Њега! Неверу? Не, нећу, никада, никад! Ћутаћу и трпећу, шат се и моје срце једном у гробу смири...

ПОЈАВА IV

МИЛУН

(Враћа се)

Видео сам га и разговарао с њиме.

АНЂА

Збиља? А шта вели?

МИЛУН

Поздравио те... Тамо је и Ружа с оцем...

АНЂА

И она?

МИЛУН

Јест... Седи крај њега па га разговара, а он саго главу, па нит ромори нит говори. Мора да га тишти нешто на срцу.

АНЂА

Ако! Нека и он пати као што ево и ја патим!...

МИЛУН

Кад му дадох чутуру и оно мало понуда не беше Ружи право. Намргоди се, па нешто промрмља. Јово поскочи с клупе, па довати торбицу и рече ми: „А где је Анђа? Је л и она амо дошла?“... „Није, велим му, остала је дома!“ Борђе се тек грицну за усне, а Ружа поче плакати...

АНЂА

(Бурно)

Па нек плаче, и ја плачем! Она ми је отела њега, она ми је разорила моју срећу, мој живот!... Нек сад она плаче, јер ја сам скоро исплакала своје очи...

Чују се трубе и добоши. Војници хитају на леви иза позорнице.

МИЛУН

Ето „збор“! Разумем добро то добовање!...

(Гледа на лево)

Ха, ево иде Ђорђе са Ружом... Прикриј се мало тамо иза оног цбуна, да те не виде!...

Анђа се брзо склања иза једног цбуна

ПОЈАВА V

Мргодић, Ђорђе, Ружа, сељаци, сељанке. Улазе на послетку Београђани и Београђанке.

МРГОДИЋ

Видећеш, ако не оду на границу...

ЂОРЂЕ

Неће, то је тек само мала „Узбуна“. Знам ја то, и ја сам био трубач под кнезом Михајилом, Бог да му душу прости, па разумем шта је то „узбуна“ а шта је „марш“.

МРГОДИЋ

Ајдмо мало на брег, боље ћемо видети, кад се војска поврста.

ЂОРЂЕ

Не браним.

(Ружи)

Де, де, немој ту плакати, већ ајд с нама да видимо како се војска прикупља.

(Тихо)

Видећеш га опет, кажем ти, видећеш га опет!...

(Попне се на брдо на коме се свет скупља)

АНЂА

(Пође унапред)

Видеће га опет, рече Ђорђе Ружи, а ја зар да га не видим? Да га не видим ни за један тренут, њега, који ми је и данас мио и драг Ох, не могу жељи одолети, морам га видети макар из далека, тек да ми мало срцу одлакне!

(Повуче се у дну позорнице са Милуном)

ПОЈАВА VI

ГВОЗДЕН

(Улази са једним малим буренцетом)

Ух, ала је тешко!

(Испусти буре на земљу)

Нарафно, није то лака ствар вући од „Шарене мејане” па доведе!... Просто ово је био коњски посао, јес је, тако је!... Десет ока ракије, по два гроша, то је двајест гроша! Таман ћу од сваке оке заслужити по осам гроша! Леп ћар, нарафно! Оставио сам оца у селу, да се нађе у дућану, а ја дошао амо, да се упишем у грчке поданике, па узгред ко велим да заслужим и коју крајцарицу, тек да не буде пут цабе, нарафно, тако је, јес је, хм!

(Опази Анђу)

Охо, откуда ти овде, Анђо, а?

АНЂА

(У неприлици)

Дошла сам са Милуном да видим Београд!...

ГВОЗДЕН

Ех, ко бајаги! Боље реци: дошла сам да испратим Јову...

АНЂА

(Брзо)

Гвоздене, не говорите тако! Какав Јова? Ба, баш ми је стало до њега!

ГВОЗДЕН

(Углађено)

Оно нарафно, има и других људи на свету осим Јове! Ето, на прилику ја! Шта вали мени? Млад сам, леп, паметан...

(Све више углађенији)

Па онда имам и пара, ти би код мене, нарафно, јес је... тако је...

(Заборави се шта оће даље да каже)

Оћеш мало ракије?

(Показује на буре)

Здравља ми, врло је госпоцка! Кошта брат брату два гроша ока! Наравно!

АНЂА

(Прсне у смех)

Није него, сад ћу пити још и ракије!...

ГВОЗДЕН

(Брзо)

Кад нећеш ракије, а ти узми мене!... Славе ми здраво сам добар младић!...

АНЂА

(Презриво)

Батали шалу!... Иди Ружи, она воли твоје обоце...

ГВОЗДЕН

(Збуњен)

Нарафно... имаш право... она воли моје обоце, али не воле мене...

МИЛУН

(Који је дотле гледао војску)

Анђо, оди де амо, брзо, брзо!

АНЂА

Ево ме, чича Милуне!

(Оде до Милуна)

ГВОЗДЕН

(Упрти буре на леђа)

И овај ћу терет поднети! Ружа ме неће, Анђа ме неће

(Одважно)

онда, онда, учинићу нешто што нисам никад учино.

(Мирно)

Попићу сам ову ракију! Баш нек цркну обе од муке!

Нарафно, јес је, тако је!

(Оде)

ПОЈАВА VII

Београђани и Београђанке појаве се у разном ношиву. Сав простор на доњем крају позорнице, запремају гледаоци.

Добоши ударају, трубе свирају, а затим војна музика отпочиње свирати један народни марш.

НАРОД

Ено их, одлазе!... Срећан пут!...

(Машу капама)

Анђа журно прилази напред а Милун за њом.

АНЂА

Оно је он, Милуне! Оно је он! Гледај одмах до бар-
јактара? Је л?

(Показује на лево)

НАРОД

(Понавља)

Сретан пут, сретан пут!...

ГЛАСОВИ

(Чују се споља)

Хвала, браћо!... Хвала!...

МИЛУН

(Гледа на лево)

Јест он је!...

АНЂА

(Ужаснута)

Смотрио ме је! Маше руком!

МИЛУН

Доцкан је, Анђо, доцкан!

АНЂА

(Бурно)

Издвојио се из реда, ево га!... Ох, Боже, шта ћу сад?...

(Пође ка брду)

ПОЈАВА VIII

Јова брзо дође с лева у потпуној војничкој спреми. Ђорђе, Ружа, Мргодић силазе са брда и протурају кроз гомилу. Банда једнако свира, чују се разне сељачке песме и узвици.

ЈОВА

(Ухвати Анђу за руку, потресеним гласом)

Анђо, опрости ми! Куд ћу без твог опроштаја!

АНЂА

(У борби)

Не, не могу! Јово, не могу!

(Покрије лице рукама Чује се како јеца)

ЈОВА

Опрости ми!

АНЂА

(У највећој борби)

Не могу, нећу!...

(Цикне)

Ох, полудећу!...

(Посрне)

Милун је придржи.

РУЖА

(Дође брзо према Јови)

Зар тако, Јово?

ЂОРЂЕ

Зар тако, Јово?

РУЖА

То је срамота, тако ме преварити!

ЂОРЂЕ

Јес, јес, то је срамота тако девојку преварити!

ЈОВА

(Као ван себе, диже се)

Шта ћете са мном? Оканте ме се, имам ја преча посла!...

Дужност ме зове. Анђо, опрости ми!...

АНЂА

(Пође брзо према њему са дигнутим рукама, опет устукне натраг)

Иди, не могу!... Тешко мени, тешко мени!...

*Јова очајно стегао срце па гледа Анђу.
Ђорђе и Ружа одлазе љутити кроз народ.*

НАРОД

*(Виче непрестано)
Сретан пут!...
(И маше рукама и марамама)*

Банда не престаје свирати.

МРГОДИЋ

*(Прилази Јови са саучешћем)
Сине, сретан ти пут...*

ЈОВА

*Нема среће, оче, кад ме клетва прати!
(Оде брзо са погнутом главом)*

АНЂА

*(Потрчи за њим, устави се на пола пута и потресеним
гласом)*

*Јово, срећан пут!...
(Падне онесвешћена)*

Сви стоје у својим положајима. Лагано пада

ЗАВЕСА

ПРОМЕНА

Село. На левој страни од гледалаца види се Милунова колиба. Анђелија лежи у колиби на малој сиромашној постељи.

На брду се види школа са звонаром од брвана, а до школе општинска кућа. Кад се дигне завеса виде се рањеници како прелазе преко позорнице. Неки су са превијеном руком, а неки опет на штакама. Сви су у војном оделу и старим извешталим шинелима. Свакоме стоји за капом, задевена „објава“.

Кад се дигне завеса Анђелија се лагано као у полу-сну диже и говори најпре тихо а после све јачим и растећим ефектом уз пратњу мелодрамске музике.

ПОЈАВА I

АНЂЕЛИЈА

Једног дана он ми рече:
У сну сам те драга снио,
Ох, ала те силно волем
Анђелијо, Анђелијо!

Па је тада своје руке
Око врата мога свио
А усне му шапутаху:
Анђелијо, Анђелијо!

Ти си сунце мојих дана,
Мог живота цвете мио;
Ох, ал те силно волим,
Анђелијо, Анђелијо!

Зборио ми са дна душе,
Није своје јаде крио,
Зборио ми, дуго... дуго...
Анђелијо, Анђелијо!

И кад умрем, из гроба ће,
Да се чује лако тио:
Ја те волим, силно волим,
Анђелијо, Анђелијо!

(Клекне)

Боже вечни, моћни, силни,
Боже правде, боже греха,
На моје се јаде смилуј,
Ох, смилуј се на менека!

Поврати га здрава, жива,
Та живот је тако мио,
Да му слушам слатке звуке:
Анђелијо, Анђелијо!

(Лагано се диже и посрћући клоне на постељу)

ПОЈАВА II

Гвозден и Ружа.

ГВОЗДЕН

Тако је то, моја мила Ружо!

РУЖА

(Одевена као варошанка успија се у свему као и Гвозден)
Нарафно, тако је!

ГВОЗДЕН

И јер је тако! Откад сам се тобом оженио, од онда сам потпуно срећан! Нарафно!

РУЖА

(Непрестано се кочопери)

И јес је тако! Ја сам ти вала срећу донела! Пуна кућа, кошеви пуни, обор пун, све пуно! Нарафно!

ГВОЗДЕН

Реци ми, молим те, да ли се још сећаш Јове?

РУЖА

Није него, још ћу се и њега сећати! Он је свршио, као што нам је казао Тривун! Погинуо је, вели, на „Извору“! Па онда баш и да није погинуо, он ме је преварио, јер се загледао у ову овде.

(Покаже на Милунову колибу)

Просјакињу! Зар није тако?

ГВОЗДЕН

Нарафно, и јес је тако! Треба презирати неваљалце!... Ружо, баш си паметна!

РУЖА

(Успија се)

Код мудра човека, мора и жена бити паметна! Од једног цванцика ти начиниш два, а од једне хаљине, ти ми срежеш две, јер је, тако је!

Музика – Пева

ГВОЗДЕН

Ти си Ружо моја душа,
Гле ме, гле! Гле ме гле!
Тебе зовем – теби говем.
Јес је, је! Јес је, је!

РУЖА

(Пева)

Ој Гвоздене, погле мене,
 Гледај ме! Гледај но!
 Ти си глава памет права,
 Нарафно! Нарафно!

РУЖА и ГВОЗДЕН

(Заједно)

Срце вене, гледај мене!
 Гледај но! Гледај но!
 Ти си глава, памет права,
 Нарафно! Нарафно!
(Ову песму прате покретима свако на свој начин)

ГВОЗДЕН

Дивота!... Ајдмо мало до школе да видимо они рањеници!

РУЖА

И јес је дивота!... Ајдмо!...
(Ухвате се под руку и гордо одлазе у школу)

ПОЈАВА III

Ђорђе, Мргодић, више сељака Улазе.

МРГОДИЋ

Сиромах мој Јово, он је мртав! Мртав!...
(Утире сузе рукавом)

ЂОРЂЕ

Е, није него, то је тек тако пронесено! Ево ја ћу питати!
Рањеник наилази на штакама.

ЂОРЂЕ

(Рањенику)

Еј, рођаче, оди де мало амо, оди!

РАЊЕНИК

Шта је пријатељу?

ЂОРЂЕ

Познајеш ли ти Јову Мргодића?

РАЊЕНИК

Из треће чете, првог батаљона?

МРГОДИЋ

Јест, јест...!

РАЊЕНИК

Познајем. Био је са мном на Великом Извору! Сиромах Јова! Удари га таче баш у прса, а он ни да писну, сруши се на земљу па тек издану. Ми тада почесмо узмицати, јер навали Турадија са свију страна! Шта је даље било с њим, не знам вам под здраво рећи! Остаде на бојном пољу!

МРГОДИЋ

(Цикне)

Тешко мени, ојађеном оцу!

ЂОРЂЕ

(Тихо рањенику)

Иди, пријатељу, у село, тамо ћеш свега добити. Знаш отац је, па га то боли!

Рањеник одлази.

ЂОРЂЕ

Немој тако, пријатељу! Утеши се. Божја воља, па шта ћеш!

МРГОДИЋ

(Горко)

Раскопа ми се кућа, брате, раскопа се кућа тужном мени!..

ЂОРЂЕ

Е, ти то, те то! Виш и ја сам се дуго премишљао, да ли да дам Ружу за оног Гвоздена, ал шта ћу! Јове нема, а он салетео те данас, те сутра; лепо се залепио за моју кућу као крпељ. Видех, да и она поче њему пагињати, па рекох: а нек буде кад је тако суђено!

МРГОДИЋ

Тешто! Девојку је ваљало удомити. Та, забога, брате, не може се за гроб венчати!

ПОЈАВА IV

Вилип ћата улази.

ВИЛИП

Све је спремно за рањенике у школи и општинској кући! Има их тамо подоста, само не знам, откуд би набавили каквог вештог берберина да им ране превија?

ЂОРЂЕ

То је заиста мука!

МРГОДИЋ

(Тужно)

Збогом, Ђорђе, ја одох до куће да приправим све што треба за парастос моме јадном сину!

ЂОРЂЕ

Збогом, Степане. У цркви ћемо се опет видети!

Мргодић оде.

ЂОРЂЕ

(Забринуто)

Хм, хм, шта ћемо сад без берберина? Зар не зна Тривун да превија ране? Та он је лане и Ђиру пандура бријао, па још без сапуна!

ПОЈАВА V

Гвозден и Ружа се враћају.

ВИЛИП

Богами, без берберина не бива!

ГВОЗДЕН

(Чуо је последње речи)

Шта, зар вам треба берберин? А зашто?

ЂОРЂЕ

Да превија ране војницима!

ГВОЗДЕН

Е па то је лако! Ту сам ја вешт те још како! Нарафно! Ја сам лечио пре три месеца и капетанова коња, па зар не бих могао превити ногу и руку једном војнику?

РУЖА

И јес је тако. Нарафно! Гвозден зна све!

ЂОРЂЕ

Нуто, нуто госпође Гвозденове како вино говори. И јес је, нарафно... баш варошки па то ти је.

РУЖА

(Уврћена, али са поносом)

Код паметна човека и жена мора бити паметна. Парафно!

ГВОЗДЕН

Врло, врло нарафно!...

ЂОРЂЕ

Оканимо се тога! Ајдмо сад у школу, да видимо шта раде болесници!

(Гвозену)

Ти, зете, оди са мном, можеш ми штогод требати?...

ГВОЗДЕН

Оћу, оћу. Моја вам помоћ стоји на услузи! Парафно!

(Оду)

АНЂА

(Буди се из сна)

Ох, главо моја, главо!... Да ли сам ја то све сањала? Он је био овде, разговарао се са мном, уватио ме за руку, па ми тепаше: Анђо, ја те волим, опрости ми!...

(Скочи)

Боже, то је маштанија, пука и гола маштанија!... Он је мртав! Сиромах мој Јова!

(Горко)

Умро је без опроштаја, без благослова!... То је страшно!... Зар се нисам једнако Богу молила за његов живот...?

(Клекне)

Па и сад, о велики Боже, молим ти се, из дубине моје уцвелене душе, дај мира и покоја његовим измученим костима!...

(Задуби се у мислима)

ПОЈАВА VI

Спасоје и Тривун улазе у војном извешталом оделу.

СПАСОЈЕ

(Са завојем на руци, раздрагано)

Ево нашег красног села! Ено и звонаре на школи! О, лепо убаво моје сеоце, да си ми срећно и благословено!

ТРИВУН

Хеј, Спасоје, тако је и мени било кад сам пре двадесет дана амо дошао!... Све ме је веселило, па и рана није ми била тешка кад сам угледао своје село, где сам провео детињство и младост своју. Само ме једно боли...

СПАСОЈЕ

И мене, Тривуне, и мене! Сиромах Јово – нега изгубисмо! Видех лепо како паде! Удари га тане усред прса!

ТРИВУН

Ја, паде, а ми стадосмо да узмичемо. Тедох да се врнем, да га уклоним са бојишта, али навали проклети Турчин, не даде нам ни ока отворити!

СПАСОЈЕ

Еј, еј! Нема нам ни Степана, ни Павла, ни Радоја... ни Тиосава...

ТРИВУН

(Тужно)

Јест, сви изгинуше!

АНЂА

Еј, мој јадни Јово! Туго моја!

СПАСОЈЕ

(Све веселије)

Ено наших вратница! Ох, Тривуне погле само како је све по старом!... Ограда, воћњак, све, све је онако исто, као што је било!... Најо, моја најо, да ли ми се надаш? Да ли ме очекујеш? Тривуне, брате, ајдмо да обрадујемо тужну сиротицу!

*(Оде журно)**Тривун за њим.*

АНЂА

(Диге се)

Сад ми је лакше! Осећам се утешнија и мирнија! Ал ипак, ипак, овде ме боли.

(Искаже на срце)

Јако боли!...

ПОЈАВА VII

Милун улази са вргом воде.

МИЛУН

(Уђе у колибу)

Ево ме, Анђо, баш је тазе, бистра као суза. Дела напиј се мало!

(Даје јој врг)

АНЂА

(Пије)

Ово крепи! Јеси ли разабрао штогод?

МИЛУН

Данас ће бити парастос, знаш коме. Поп је већ у цркви.

Звоно.

АНЂА

(Бризне у плач)

Ајдмо брзо да не задоцнимо. Оћу да се помолим Богу за његову душу! Да кажем: Јака ти црна земља, мој мили Јово! И Бог ти дао у рају насеље!...

ПОЈАВА VIII

Борђе, Гвозден, Ружа, Јагода, војници, сељаци, рањеници.

ЂОРЂЕ

Таман је време! Парастос тек што није почео! Ајдмо људи, да одамо последњу пошту нашем добром Јовану!...

Долази учитељ Стеван.

ЂОРЂЕ

(Стевану)

Је л време, учо?

СТЕВАН

Време је, кмете, за то се и журим!...

МИЛУН

(Апђи)

Обуци се, немој тако ићи!

АНЂА

(Горко)

У црини – реци, чича Милуне!... Распленћу косу, пустићу ове пуге вितिце нека их ветар носи.

(Расплеће косу)

БОРЪЕ

(Народу)

Е, ајдмо... пожуримо се, не треба задоцнити, јер ово је свечан дан!...

ВИЈИП

Тужан дан, кмете, врло тужан!... Сиромах Јово...

(Оду сви на десно)

ЛГЉА

(Расплећући косу)

Ој косо, моја косо, како си густа и лепа, али нема Јове, да те од милости руком поглади! Одрезаћу те, косо моја лепа, нека од твојих меких праменова свију ластавице гнездо своје, нека ми и тебе нема, кад ми нема њега...

(Плаче).

МИЛУН

(Ганут)

Ситротице моја, моја несретна Анђо!

ПОЈАВА IX

Јова и пређашњи.

ЈОВА

(Улази блед и увео у издртом шинелу, са штапом у руци, о рамену виси му плехана чутурица. Изнемогао од умора)

Ето мене у моме красном селу!... Боже, вала ти на твојем великом дару, што си ми живот сачувао, те се здрав враћам у своје драго, мило сеоце!... Бејах већ сваку наду изгубио. Тане ме удари у прси, али ми срце оста здраво! Падох обезнањен на земљу, а наши почеше узмицати. Турска коњица халакну унапред, и ја више не знадох за се! Тек доцније наћох се у Божевцу

на мекој постељи... Добра нега и лекарска помоћ одржане ме у животу!... О., вала теби, Боже, вала, што ми поклони живот, што ми даде снаге да дођем у моје мило сеоце!...

(Осврће се)

Да ли је она жива?... Добра моја Анђа, клетва ме је твоја пратила, али и опроштај твој, јер сам чуо потоње твоје речи: „Јово, срећан ти пут!“ Уста која благосиљају не могу клети! Ох, само да је видим, па не марим – макар одмах умро!

(Горко)

Рекоше ми на путу да се Ружа удала за Гвоздена? Ако! Нека јој је просто од мене!... Та она и није била мени прилика!

Хор иза кулуса чује се.

„Со свјати ми у покој, Христе,
Душу раба твојега“ итд...

ЈОВА

(Тргне се)

То некеме парастос држе? Боже, да није...

Дечко хита преко позорнице.

ЈОВА

(Дечаку који хита преко позорнице)

Верс ти, момче, коме се чини данас парастос?

ДЕЧАК

Коме другом него Јови Мргосићу!

(Оде)

ЈОВА

(Посрне)

Мени? Ох, Боже, Боже, та они мисле да сам погинуо!

АНЂА

(Милуну)

Тако, сад сам готова. Ајдмо Милуне, ето парастос почео!
(Изиђе са Милуном на мала вратаоца)

ЈОВА

*(Чим је спазио Анђу, грца се у плачу, оће да полети
њој, али од узбуђења не може, колеба се, па најзад са свом
снагом узвикне)*

Анђо! Драга моја Анђо!...

АНЂА

*(Стоји пренеражена, уздигла руке према очима, да боље
види, па затим бурно полети Јови, који држи раширене руке)*

Јово, добри мој Јово! Ох, Боже, полудећу!...

(Падне му у загрљај)

МИЛУН

(Утире сузе)

Вала ти, Боже, на оволикој милости! Сад не жалим да
умрем!

(Оде брзо у цркву)

АНЂА

(Испрекидано)

Дошао си!... Јест, јест, ти си! Ти си опет овде! Боже, ако
је ово сан, дај да сањам довека!

ЈОВА

(Са топлином)

Ја сам, Анђо, сиротице моја, моје живо радовање!... Хеј
како сам чезнуо за тобом!... Твоја ме је клетва узастопце пра-
тила, али су ме пратиле и понеле речи твоје: „Јово, срећан ти
пут!” Уста која благосиљају не могу проклињати! Анђо, сад ће
ме од тебе само смрт раставити! Оживео сам наново само за
тебе... само за драгу вереницу, миље срца мога...

АНЂА

Твоја вереница? Ох, Боже, то је много на један мах,
много! Ову радост не могу преживети!...

(Падне му поново на груди)

ПОЈАВА X

Мргодић, Ђорђе, Милун, Спасоје, Тривун, Стеван, учитељ, сељаци, сељанке па на послетку Поп.

МРГОДИЋ

(Протура се кроз гомилу вичући)

Мој син? Где је мој син?

(Спази Јову)

Сине, Јово, ти си жив!... О благо мени, благо мени!...

(Падне му око врата)

ЈОВА

Бабо, мој слатки бабо! Жив сам, жив!

СВИ

Добро нам дошо, Јово!

(Прилазе му и рукују се)

МРГОДИЋ

(Са склопљеним рукама)

Вала ти, Боже, ти си ми га опет даровао!

ПОЈАВА XI

ПОП

(Улази)

Дакле жив је? Е, е, баш ми је мило!... Ко ће ко Бог? Он ведри и облачи!... Он је и ову жалост у радост претворио!

(Јови)

Сине, добро нам дошао!... Узноси име Господа, јер он је пун блакости и милосрђа!

СВИ

Живео Јова!...

МИЛУН

(Узбуђено)

Е сад не жалим умрети!

(Оде брзо на лево)

ЈОВА

Вала браћо!... Поздрављајући мене, поздрављате и моју невесту!

(Показује на Анђу)

МРГОДИЋ

(Положи руке на њихове главе)

Да сте срећни и благословени!

ПОП

(Свечано)

Срећни и благословени!

СВИ

Нека је срећно! Живели!

ПОЈАВА XII

Улазе Гвозден и Ружа

ГВОЗДЕН

(Подскакује)

Он је, он је! Ево га! Добро нам дошао! Наравно!

РУЖА

И јес је он!... Како си? Јеси ли здрав?

(Гледа га од ока)

Наравно!

(Пружа му руку)

ЈОВА

Вала Богу, Ружо, здрав сам!... Е, браћо, пријатељи и другови, будимо данас весели! Мртав Јова олет је оживео!... Нека се жалост обрне у радост, а тужну заповку нека замени весели сватовац!

(Ухвати Анђу око паса и пева)

Нек се песма наша ори
И по доли и по гори!

АНЂА

(Пева)

Нек се песма наша чује
Нек весело одјекује!

СВИ

(Певају)

И по доли – и по гори
Нек се песма наша ори!

ЈОВА

(Пева)

Испуни се моја жеља
Ја сад имам пријатеља!
(Притисне Анђу јаче уза се)

АНЂА

(Пева)

А ја имам војна мила
Нада ми се испунила!

СВИ

(Певају)

И по доли – и по гори
Нек се песма наша ори!

После песме чују се хеманета како свирају, затим одмах улази Милун са циганима. За Милунум дође и Ђира у званичној позитури. Кад почну цигани свирати, он прилази Гвоздену, који са Ружом игра и меће му руку на раме.

МИЛУН

Ево и лаутара! Нека се игра и пева. Све плаћа чича Милун! Наћи ће се још који грош у његовој кеси!... Коло, хеј море, коло! Хоћу ја први да поведем!...

Цигани почну свирати коло. Сви се хватају и играју. Милун заплиће ногама и подвикује. Дечак уноси чутуру.

МРГОДИЋ

(Узима чутуру и весело нуди Ђорђа, Попа и остале. Коло се игра уз песму. Мргодић накривио вес и подвикује кадкад)

Живели!

Сви остали прихватају.

МРГОДИЋ

(Подвикне)

Живели!

СВИ

(Остали прихвате)

Живели!

ПЕСМА

Коловођо перје наше!

Де поскочи, де!

Јово игра поред своје

Красне невесте!

Де поведи, де заведи,

Де поскочи, ој!

Нек се ори свуд по гори

Песме наше пој!

Коловођо перје наше!

Де поскочи де!

Јово игра поред своје

Красне невесте!

СВИ

(Вичу)
Живели!

МИЛУН

(Удара капом о земљу и наставља)
Ура! На многаја лета.

Мргодић загрлио у радости Ђорђа па љуби.

Поп дигао у средини народа руке према Анђелији и Јови.

ЗАВЕСА

КРАЈ

РЕЧНИК МАЊЕ ПОЗНАТИХ РЕЧИ

алев (перс.) – црвен

бир – код православних Срба првобитно обичајно годишње давање одређене количине жита и других намирница парохијском свештенику, сада у новцу.

болтација (ит.-тур.) – у Србији 19 в. сопственик радње са текстилном и помодном робом; њиховерадње биле су највеће и најлепше, јер су трговале скупоценом робом из иностранства.

буклија – чутура

вес, фес (ар.) – купаста капа без обода, обично са кићанком

викач, телал, биров, онај који вичући нешто објављује

говети – угађати

дин-душман (перс.) – верски непријатељ, заклети непријатељ

ђинђува (тур.) – прост накит од разнобојних стаклених зрна; носе га сеоске девојке и деца

ђузел (тур.) – леп, красан

инајет – инација

јелек (тур.) – прслук

камиш (тур.) – штап од дугог ћибука

кијамет (ар.) – судњи дан, несрећа

клисар (грч.) – у православној цркви црквењак, добровољни помагач

- лаутар – који свира на лауту (старински музички инструмент оријенталног порекла)
- мал (ар.) – имовина, иметак
- меденица – звоно од меди, бронзе које се обично веша стоци о врат
- обол, оболос (грч. ражњић) – метална шипчица, затим ситан сребрни новац
- силав (тур.) – опасач за ношење пиштоља и ханџара
- ском (скомити) – унесрећити
- спечалити – стећи, зарадити тешким трудом
- срмајли (тур.) – сребри, срмом везен, срмом украшен
- тенећка (тур.) – лим, плех
- тесте (перс.) – свежањ од десет комдада; понекад се употребљава у значењу туце
- тешто – ако, па нека, ништа за то, не мари
- тозлуци (тур.) – доколенице од чоје или сукна које се са стране скопчавају
- уговеги (тур.) – додворити, угодити
- ћемер (перс.) – кожни појас с преградама за новац
- фронцла (фр.) – кита, реса, ројта
- хатар (ар.) – љубав, воља, жеља
- чаршинлија (перс. тур.) – чаршијски човек, трговац
- черек, чејрек (перс.) – једна четвртина, четврт
- чиви(а)т – модрило, модра боја
- чивт, чифте (перс.) – дупли, двоструки
- шат – можда, ваљда
- шпацирати (лат.) – шетати, ходати

ПОГОВОР

Друга половина XIX века била је најплоднији период у историји српске драматике све до наших дана, пре свега у погледу броја писаца и дела која су, иако различита по уметничким донетима, литерарним квалитетима и сценским вредностима, на најбољи начин доприносила полету и бујном расцвету позоришног живота у Срба. После неприкосновених Стерије и Трифковића, за непуну половину века стварала је, или тек почињала да ствара, бројна плејада драмских писаца (Јован Драгашевић, Матија Бан, Ђура Јакшић, Јован Суботић, Јован Јовановић Змај, Михаило Полит-Десанчић, Ђорђе Малетић, Милорад Поповић Шапчанин, Милан Јовановић-Морски, Лаза Костић, Владан Ђорђевић, Јован Ђорђевић, Илија Округић Сремац, Милан Савић, Манојло Ђорђевић Призренац, Никола В. Ђорић, Милован Глишић, Милош Цветић, Драгомир Брзак, Драгутин Ј. Илић, Љубинко Петровић, Мита Поповић, Бранислав Нушић, Веља Миљковић, Јанко Веселиновић, Никола Петровић, Светозар Ђоровић, Симо Матавуљ, Војислав Илић, Борисав Станковић

итд.) у распону од претежно национално-историјских или псеудоисторијских комада, преко реалистичке комедије са породично-друштвеном тематиком из грађанске средине, до комада са више животног реализма из паланачког и сеоског живота, са пуно фолклорних елемената, певањем, музиком, хумором и сатиром. Управо су ови комади представљали осетан заокрет у развоју српске драматике, благотворно утицали на развитак глуме у реалистичком смеру и враћање публике позоришту. Упркос строгим уметничким мерилима већи број ових драмских дела одговарао је сценским захтевима, било привлачношћу фабуле, или пак ефектним ситуацијама и обртима у њима, токовима радње, сентименталношћу, фолклорним декором, костимском опремом, праском или песмом, музиком и игром. Тај последњи огранак „старог позоришта” који је надживео мелодраму, код нас називан народним комадом с певањем, а у које спада и *Девојачка клетва* Љубомира Петровића Љубинка, бечки „singspiel” у свим својим варијантама, специфичан за дунавске сељачке земље и Украјину¹ имао је великог утицаја на развој нашег „комада из сеоског живота” и наше глуме. Тим путем су дошли и Фрајделрајхови *Граничари* и Округићева *Шокица* и Јенкова *Врачара* и Веселиновићев *Ђидо* и *Потера*, *Чучук Стана* Милорада Петровића, па и *Коштана* Боре Станковића.

---

1 Милан Грол. *Из позоришта предратне Србије*, СКЗ, Београд, 1952, стр. 72.

Љубомир-Љубинко Петровић (1851, Београд – 1916, Београд), иако по занимању, како вели Ст. Винавер „полицајац, срески капетан” (био је заправо начелник среза моравског) остао је упамћен пре свега као драмски писац, лирски и епски песник, приповедач и глумац. Завршио је четири разреда гимназије и још као младић посвећује се глуми, прво у 1872. години у Народном позоришту у Београду, од јануара 1873. до септембра 1874. у Српском народном позоришту у Новом Саду, од 1875. до 1880. опет у Народном позоришту у Београду, где ће доцније и гостовати. У Новом Саду су га још на почетку хвалили да је „лепо напредовао као приказивач комичних улога и слика и прилика из нашег народног живота”², а и доцније је истицано да у „Љ. Петровићу лежи силан комичан елеменат.”³

За улогу Крадића у *Сеоском лоли* рецензент *Истока* вели да је „одигран на опште задовољство. Не само дарно и вредноћа на сваком кораку опажа се код овог младог човека, само савременог образовања па би у њему имали јак стуб нашег позоришта.”⁴

Значајније Петровићеве улоге су биле: Вук Бранковић (*Зидање Раванице* А. Николића), Иван Косанчић (*Бој на Косову* Суботића), Јања (*Станоје Главаш*), Милош (*Саћурица и шубара* Округића), Вељко (*Два наредника* прерада Н. Ђурковића), Дужд (*Млетачки трговац*),

2 *Позориште*, 1874, бр. 51.

3 *Исток*, 17. IV 1877, бр. 43.

4 *Исток*, 29. XI 1878, бр. 134.

Освалд (*Краљ Лир*), Јефта (*Циганин*), Витфилд (*Јовудска сиротица Бирх-Пфајферове*) итд.

Истовремено са Љубинковим глумачким ангажманом налазимо и његове песничке радове у разним српским листовима, а затим редовно у *Јавору* (прва песма штампана у *Јавору* 1871. *Султанова љубав* којом је скренуо пажњу на свој песнички таленат).⁵ И раније и касније певао је под разним именима, а допадао се пре свега „својом патриотском тенденцијом” (већи сп *Мученица*) и „елегичним болом” (песме *Жалиље* објављене у *Стражилову* посвећене деци коју је немилице сатирала гушобоља у Ваљеву). Љубинкове љубавне, описне и родољубиве песме, иако наивне и нескладне, наилазиле су на добар пријем ондашње читалачке публике. Као приповедач (*Увлака у Стражилову*, *Слепи рибар у Београдском дневнику*, *Две жртве*, *Јета* итд.) пре свега се истакао приповеткама из „криминалног живота” (којима је запажен уз солиднијег Тасу Миленковића) и које су добрим делом сакупљене у збирци *Крвави вео* (низ кривичних прича из наше криминалистике), а које су објављене 1888. Објављује и алегорију са дванаест слика и певањем *За краља и отаџбину* (1899) и хришћанску драму у три чина *Све за веру* (1899). Такође, слевао је по поруџбини више песама за неке позоришне комаде (за *Сеоског лолу*, *Слободарку* Манојла Ђорђевића Призренца, *Радничку побуну* Сиглигетија-Балажа, *Французе у Кини* са музиком Даворина Јенка) од којих су неке ушле у народ

5 *Босанска вила*, 28. II 1895, стр. 49-50.

и дуго се и радо певале од краја XIX века: *Љубим те, Лело; Коловођо, перје наше; Лепа је зора, дико; Сетно пева мала тица; Весело момци, весело, цуре* и др.⁶

Међутим, оно по чему је Љубомир Петровић – Љубинко, како се потписивао у својим драмским делима, остао упамћен до данас и по чему је трајно забележен у историји српског позоришта је слика из народног живота у три чина – *Девојачка клетва*,⁷ једно од нај-извођенијих и најомиљенијих комада на нашим сценама, како централним престоличким, тако и провинцијским и изнад свега путујућим.

Љубинкови комади *Девојачка клетва* и мање *Суђаје* (играна још и мелодрама из народног живота у три чина с певањем *Крв за род* са музиком Даворина Јенка и у режији Ђуре Рајковића у Народном позоришту у Београду, премијера 24. септембра 1894, али кратког века и без већег успеха) деценијама су пленили и одушевљавали широку позоришну публику, тако да је Љубинко био један од најомиљенијих народних писаца.

6 Боривоје С. Стојковић, *Историја српског позоришта од средњег века до модерног доба*. МПУ, Београд, 1979, стр. 368

7 *Девојачка клетва* као комад у четири чина штампана је у народној штампарији Љуб. Ј. Бојовића у Београду 1888. и у Новом Саду у издању српске књижаре и штампарије Браће М. Поповића, 1903. Музеј позоришне уметности Србије одлучио се за рукопис редитељске књиге *Девојачке клетве* који се чува у архиву Народног позоришта у Београду (бр. 638) и садржи три чина како је и извођена..

За *Девојачку клетву* се чуло још пре него што је изведена и објављена и то поводом конкурса за драму и комедију који је расписала Управа Народног позоришта у Београду 1886. Следеће године награду за драму и новац однео је *Немања* Милоша Цветића, а писац *Девојачке клетве* је „тргао“ свој комад пре објављених резултата из нама непознатих разлога. Међутим, у штампи се појавило неколико написа у којима се тврди да у случају да Љубинко није повукао комад са конкурса, сигурно би однео награду. У сваком случају, Управа позоришта ставља врло брзо комад на репертоар и *Девојачка клетва* доживљава своје пративођење 30. маја 1887. на сцени Народног позоришта. Већ 1888. позоришни рецензент листа *Отаџбина* Сима Ј. Аврамовић, строги и неумољиви Љубинков критичар, који није имао лепе речи за литерарне вредности овог дела, не може а да не констатује да комад „пуни позоришну касу“, да му публика одушевљено плеска, па да је „чак и писца изазивала на позорницу“.⁸

Ово одушевљење публике пратило је *Девојачку клетву* са музиком Даворина Јенка деценијама, а својом сентиментално-наивном садржином, комичним призорима и ликовима (нпр. Гвозден), патетично-дирљивим изливима, певачким и музичким тачкама, посочицама и колима, механским лумновањима, здравицама и поукама, увесељавала је изнад свега оне добро-

8 Сима Ј. Аврамовић, *Један оригинал са наше позорнице*, *Отаџбина*, 1888, књ. 19, стр. 455-476.

душне и захвалне празничне и недељне поштоваоце богиње Талије. И кад је пуно времена прохујало *Девојачка клетва* је пленила „баш због те прохујалости” и била „некако драга и присна”⁹, како вели Станислав Винавер поводом премијере 1940. у режији Драгољуба Гошића. Иако замера Љубинку „канцеларијски стил” и „бирокарски речник” Винавер му се искрено диви и истиче врлине управо те скромности нашег села, те претеране „духовне и душевне скромности” која ипак никад не иде у убогост јер је то „херојска, јуначка идила: скромност животних утврђених погледа, закићена и задичена патетиком правог јунаштва, које се чак и неопходним обредима религије служи само у сврхе националне борбе, националне службе...”

У чему је, дакле, снага и привлачност *Девојачке клетве* и зашто јој се после више од једног века опет враћамо? Можда је прави одговор још пре шест деценија дао управо Винавер: „Снага *Девојачке клетве* није у њеном слогу, у њеном реченичном ткиву, у њеном изражавању, које је толико прозно, толико штуро, да чак није готово ни застарело, (као Стерија, као Трифковић), да нема оног 'мириса прошлости'. Снага је овог комада у несумњивим драмским сценама и ситуацијама, које и данас имају свој пуни ефекат. Српски војник нешто свето код нас, нешто романтично у земљи хајдука, слободара, осветника пошто се сматрао за погинула, враћа се у родно село, и при-

9 Станислав Винавер. „*Девојачка клетва*” од Љубинка. Време, 24. VI 1940.

суствује свом рођеном парастосу. Парастос, опет нешто обредно – најдирљивије: спомен које даје цело село, цела заједница, своме сину и борцу! Ситуација дирљива, ефектна и са правом патетиком. Други мотив, клетва девојачка, у коју народ верује; страховање девојке која и куне, али и благосиља: двоструко узбуђена, и у основи драмска линија, сукоб благослова и проклетства.

Љубинко је осетио драмске могућности ових мотива, и сигурном руком водио их до расплета.”¹⁰

Девојачка клетва Љубинка Петровића сачувала је и данас драж романтичног и сентименталног театра која носи ону узвишену, вечну и чудесну позоришну „трогателност” и узбудљивост.

Олга МАРКОВИЋ

---

10 Исто.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

886.1/.2-2

ЉУБИНКО

Девојачка клетва : слика из народног живота у три чина с певањем / Љубинко ; [приређивач Олга Марковић]. - Београд : Музеј позоришне уметности Србије, 2000 (Београд : Србоштампа). - 119 стр. : 15 см. - (Библиотека Драмска баштина : коло 7. књ. 2)

Право име аутора: Љубомир Петровић. - Тираж 500. - Речник мање познатих речи: стр. 109-110. - Стр. 111-118 : Поговор / Олга Марковић.

ИД=84741644

Библиотека
ДРАМСКА БАШТИНА

СЕДМО КОЛО

Књига 1
Милош Перовић
КРАЉ СТЕВАН ТОМАШЕВИЋ

Књига 2
Љубинко
ДЕВОЈАЧКА КЛЕТВА

Књига 3
Љубинко
СУЂАЈЕ (СУЂЕНИЦЕ)

Књига 4
Манојло Ђорђевић Призренац
ЉУБАВ И СУЈЕТА ИЛИ ОТРОВНИЦА

Књига 5
Милутин Чекић
У СВОМЕ ДОМУ